

Татарстан Республикасы
Арча муниципаль районының
Арча шәһәр муниципаль берәмлеге
Арча шәһәр Советы
422000, Арча шәһәре, Совет майданы, 27

тел. 3-15-25, 3-16-25

Республика Татарстан
Муниципальное образование город Арск
Арского муниципального района
Совет города Арск
422000, г. Арск, Площадь Советская, 27

тел. 3-15-25, 3-16-25

Арча шәһәр Советы

КАРАРЫ

«30» декабрь 2020 ел

№26

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге Уставы проектының раслау турында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131 номерлы Федераль законның 44 статьясы, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлдәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 7 статьясы нигезендә Арча шәһәр Советы карар бирде:

1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча гражданнарның тәкъдимнәрен исәпкә алу тәртибен 1 нче кушымта нигезендә расларга.

2. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча гавами тыңлаулар уздыру һәм гражданнарның фикер алышуда катнашу тәртибен 2 нче кушымта нигезендә расларга.

3. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге Уставы проектының 3 нче кушымта нигезендә расларга.

4. Әлеге карарны Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында (<http://pravo.tatarstan.ru>), Арча муниципаль районы рәсми сайтында (<http://arsk.tatarstan.ru>) һәм гражданнар күпләп жыела торган урыннарда мәгълүмат стендларында: Арча шәһәре, Совет майданы, 27 йорт;

Арча шәһәре, Совет мәйданы, 25 йорт, Арча шәһәре, Өрәңге урамы, 4 йорт;
Арча шәһәре, Банк урамы, 2А йорты адреслары буенча урнаштырырга.

5. Устав проектына кергән тәкъдимнәргә исәпкә алу, гомумиләштерү
һәм карау буенча түбәндәге составта эшче төркем төзәргә:

1) Әмиров А.Г. – 4 нче Арча сайлау округы буенча депутат, төркем
житәкчесе;

2) Гарипова Г.Ф. - 7 нче Арча сайлау округы буенча депутат, төркем
әгъзасы;

3) Шакиров И.М. - 12 нче Арча сайлау округы буенча депутат, төркем
әгъзасы.

6. Арча шәһәр Советы депутатларының Устав проекты буенча
төзәтмәләр рәвешендәгә тәкъдимнәргә эшче төркемгә 2021 елның 20
гыйнварына кадәр кертелә дип билгеләргә.

7. Гражданның Устав проекты буенча тәкъдимнәргә эшче төркемгә
авторы Ф.И.А.и., туган елы, адресы күрсәтеләп, ТР, Арча районы, Арча
шәһәре, Совет мәйданы, 27 йорт адресы буенча кертелә.

8. Устав проекты буенча гавами тыңлауларны Арча шәһәр башкарма
комитеты бинасында 2021 елның 20 гыйнварында 17.00 сәгаттә билгеләргә.

9. Эшче төркемгә Устав проекты буенча Арча шәһәр Советы
депутатларының төзәтмәләрен һәм гражданның тәкъдимнәрен өйрәнәп
һәм гомумиләштерәп, аны 2021 елның 17 февраленә кадәр Арча шәһәр Советы
каравына кертәргә.

«Арча шәһәр» муниципаль берәмлеге башлыгы,
Арча шәһәр Советы рәисе

И.Г. Нуриев

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре»
муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча гражданнарның
тәкъдимнәрен исәпкә алу тәртибе

1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Арча шәһәре Уставы проекты буенча тәкъдимнәр 422000, Татарстан Республикасы, Арча муниципаль районы, Арча шәһәре, Совет мәйданы, 27 йорт адресы буенча төзәтмәләр таблицасы рәвешендә язмача Арча шәһәр Советына кертелә:

№	Пункт, пунктча	Карар проекты тексты	Төзәтмә тексты	Проектның төзәтмә кертелгән тексты	Төзәтмә авторы (Ф.И.А.и.,адресы, эш, уку урыны)

Әлеге тәкъдимнәр Интернет челтәрендә Арча муниципаль районының рәсми сайтында һәм гражданнар күпләп жыела торган урыннарда Арча шәһәре, Совет мәйданы, 27 йорт; Арча шәһәре, Совет мәйданы, 25 йорт; Арча шәһәре, Х.Такташ урамы, 58 йорт; Арча шәһәре, Өрәнге урамы, 4 йорт; Арча шәһәре, Банк урамы, 2А йорты адреслары буенча мәгълүмат стендларында урнаштырыла.

2. Гавами тыңлауларда чыгыш ясау хокукы белән катнашу турында гаризалар язма рәвештә яисә почта аша түбәндәге адрес буенча бирелә: 422000, Татарстан Республикасы, Арча муниципаль районы, Арча шәһәре, Совет мәйданы, 27 йорт.

Гаризалар эш көннәрендә 8.00 сәгатътән 17.00 сәгатъкә кадәр гавами тыңлаулар үткөрү датасына кадәр 7 көннән дә сонга калмыйча кабул ителә.

3. Гражданнарның тәкъдимнәре эшче төркем тарафыннан теркәлә һәм «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге Советына һәм башлыгына карау өчен тапшырыла.

«Арча шәһәре» муниципаль
берәмлеге башлыгы урынбасары,
Арча шәһәр Советы рәисе урынбасары

Г.Х.Нигъмәтжанова

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре»
муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча гавами тыңлаулар уздыру
ТӘРТИБЕ

1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге Уставы проекты карау буенча гавами тыңлаулар Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге Уставы нигезендә уздырыла.

2. Гавами тыңлаулар Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте, прокуратура органнары, сәяси партияләр, башка ижтимагый берләшмәләр, белгечләр, кызыксынган затларны чакырып үткәрелергә мөмкин.

3. Гавами тыңлауларда Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Арча шәһәрендә яшәүче һәркем катнашырга хокуклы.

4. Катнашучыларны теркәү гавами тыңлаулар башланьрга 1 сәгать кала башлана.

5. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге башлыгы гавами тыңлауларда рәислек итә.

6. Гавами тыңлаулар рәислек итүченең кереш сүзе белән ачыла, ул утырышта катнашучыларга тикшерелә торган мәсьәләләрнең асылы, тыңлауларны үткәрү тәртибе турында хәбәр итә.

7. Беркетмәне рәсмиләштерү, кергән тәкъдимнәрне исәпкә алу өчен секретариат житәкчесе һәм ике әгъзасы составында гавами тыңлаулар секретариаты сайлана.

8. Төп доклад белән Устав проекты эшләү буенча эшче төркем житәкчесе чыгыш ясый.

9. Төп докладтан соң сүз гавами тыңлауларда катнашырга чакырылган катнашучыларга бирелә.

10. Гавами тыңлауларда чыгыш ясау хокукы белән катнашучылар гариза бирү вакытына бәйле рәвештә чират тәртибендә үз тәкъдимнәрен дәлилләү өчен чакырыла.

11. Гавами тыңлауларда катнашучыларның чыгышлары расланган регламент нигезендә дәвам итәргә тиеш.

12. Гавами тыңлауларда катнашучылар рәис рөхсәте белән чыгыш ясаучыларга чыгыш ясаганнан соң сораулар бирергә хокуклы.

13. Гавами тыңлауларда катнашучылар гавами тыңлаулар барышына тыкшынырга, аларны туктатырга һәм аларны үткәргүгә комачауларга хокуклы түгел.

14. Гавами тыңлаулар уздырганда тәртипне үтәү гавами тыңлауларда катнашу өчен мәжбүри шарт булып тора.

15. Гавами тыңлаулар үткөрү тәртибе бозылган очракта, рәислек итүче аларны тыңлаулар үткәрелә торган бинадан чыгарып жибөрүне таләп итәргә хокуклы.

16. Чыгышлар тәмамланганнан соң, рәислек итүче гавами тыңлаулар секретариаты житәкчесенә гавами тыңлаулар барышында әйтелгән тәкъдимнәрне ачыклау өчен сүз бирә ала.

17. Гавами тыңлауларда катнашучыларның барлык кисәтүләре һәм тәкъдимнәре гавами тыңлаулар беркетмәсенә кертелә. Гавами тыңлаулар беркетмәсенә житәкче һәм секретариат әгъзалары имза сала һәм ул Арча шәһәр Советы материалларында саклана.

18. Гавами тыңлаулар нәтижәләре буенча бәяләмә гавами тыңлаулар секретариаты тарафыннан әзерләнә һәм халыкка житкерелергә тиеш.

19. Гавами тыңлаулар уздыруны оештыру һәм матди-техник тәэмин итү Арча шәһәр Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

«Арча шәһәре» муниципаль
берәмлеге башлыгы урынбасары,
Арча шәһәр Советы рәисе урынбасары

Г.Х.Нигъмәтжанова

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Арча шәһәре»
муниципаль берәмлеге Уставы проекты

I БҮЛЕК. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 статья. «Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Арча шәһәре» муниципаль берәмлегенәң исеме һәм хокукый статусы

1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге шәһәр жирлеге статусына ия.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме -Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» (алга таба текст буенча- Жирлек).
3. «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы составына керә.

2 статья. Жирлекнең территориаль төзелеше

1. Жирлек территориясе составына түбәндәге торак пунктлар керә: Арча шәһәре, Васильева Божа авылы, Зур Бирәзә авылы, Күпербаш авылы, Иске Айван авылы, Төбәк-Чокырча авылы.
- 2.Жирлекнең административ үзәге - Арча шәһәре.
3. Жирлек чикләре «Арча муниципаль районы» муниципаль берәмлегенәң һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренәң территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 7-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.
4. Жирлек территориясе составына жирләр милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнешенә карамастан керә.
5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору, Жирлек халкының фикерен исәпкә алып, законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы нигезендә гамәлгә ашырыла.

3 статья. Жирлекнең рәсми символлары

1. Жирлек тарихи, мәдәни һәм башка жирле традицияләрне һәм үзенчәлекләрне чагылдыра торган үз гербына ия булырга мөмкин.

2. Жирлек гербын тасвирлау Жирлек Советының норматив хокукый акты белән раслана.

3. Жирлек гербының сурәте жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларның мөһерләрендә, бланкларында һәм башка рәсми документларында, жирле үзидарә биналарының фасадларында, Жирлек Советының утырышлар залында, Жирлек башлыгының һәм Башкарма комитет житәкчесенә эш кабинетларында урнаштырыла. Жирлек гербын рәсми рәвештә урнаштыруның башка очраклары Жирлек Советы карары белән билгеләнә.

4. Жирлек гербы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве узарга тиеш.

4 статья. Россия Федерациясе гражданның Жирлектә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга хокукы

1. Россия Федерациясе гражданны (алга таба - гражданин) жирле үзидарәне жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы белән, турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка формалары, шулай ук жирле үзидарәнең сайланулы һәм башка органнары аша гамәлгә ашыралар.

Жирлек территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданны жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда, Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

2. Жирлек халкының ихтыяр белдерүенең иң югары турыдан-туры чагылышы - жирле референдум һәм ирекле сайлаулар.

3. Сайлау хокукына ия Жирлек халкы жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга турыдан-туры, шулай ук женесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфай хәленә, дингә, инануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә бертигез хокукларга ия.

4. Жирлек халкы жирле үзидарә органнарына сайларга һәм сайланырга хокуклы.

5. Жирлек халкы муниципаль хезмәттән бертигез файдалана ала.

6. Жирлектә яшәүче һәр кеше һәм Россия Федерациясенә башка гражданны жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затларына турыдан-туры мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

6. Жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары, әгәр законда башкасы каралмаган булса, гражданның Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында тулы һәм дәрәс мәғлүмәт алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

7. Жирлекнең жирле үзидарә органнары массакуләм мәғлүмәт чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка Жирлекнең һәм аның аерым территорияләренә үсешенә иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торақ-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чәлтәрен үстерү, социаль ташламалар, жәмәгәт тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими рәвештә хәбәр итәләр.

8. Гражданның, әгәр алар законнарга каршы килсә, гражданның хокукларын, ирекләрен һәм законлы мәнфәгатьләрен бозса, жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының гамәлләренә (гамәл кылмауларына) судка шикәят бирергә хокуклы.

5 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирле үзидарә органнары структурасына Жирлек Советы, Жирлек башлыгы, Жирлек Башкарма комитеты, Жирлекнең Ревизия комиссиясе һәм әлегә Устав нигезендә төзелә торган башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлегә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

6 статья. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Жирлекләрнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) Жирлекнең бюджет проектын төзү һәм карау, Жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп торуну гамәлгә ашыру, Жирлек бюджетының үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

2) Жирлектәге салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) Жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;

4) Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәмин итүне, су чыгаруны, ягулык белән тәмин итүне оештыру;

5) жылылык белән тээмин итүнең бәя зоналарында жылылык белән тээмин итүче бердәм оешма тарафыннан жылылык белән тээмин итү объектларын төзү, реконструкцияләү һәм (яки) модернизацияләү буенча, жылылык белән тээмин итү системасының ышанычлылығын һәм энергетика нәтижәләлеген үстерү өчен кирәкле һәм жылылык белән тээмин итү схемасында "Жылылык белән тээмин итү турында" Федераль законда билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә, жылылык белән тээмин итү системасының ышанычлылығын һәм энергетик нәтижәләлеген арттыру өчен кирәкле чараларны үтәүгә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

6) Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген һәм аларда юл хәрәкәте иминлеген тээмин итү, парковкалар (парковка урыннары) төзүне һәм аларның эшчәнлеген тээмин итүне кертәп, жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларының сакланышын муниципаль тикшереп торуну гамәлгә ашыру, юл хәрәкәтен оештыру, шулай ук автомобиль юлларынан файдалану һәм юл эшчәнлеген Россия Федерациясә законнары нигезендә гамәлгә ашыру өлкәсендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру;

7) Жирлектә яшәүче һәм аз керемле гражданның торак урыннарына мохтажларын торак урыннары белән тээмин итү, муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуну оештыру, торак төзелешен өчен шартлар тудыру, муниципаль торак контролен гамәлгә ашыру, шулай ук жирле үзидарә органнарының торак законнары нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру;

8) Жирлек чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру;

9) Жирлек чикләрендә террорчылыкны һәм экстремистлыкны профилактикаларда, шулай ук террорчылык һәм экстремистлык чагылышлары нәтижәләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу;

10) Жирлек территориясінде яшәүчеләрнең Фөдәрәциядәге вәкилләрен һәм мәдәниятен саклап калу һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) низагларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

11) Жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләрне кисәтү һәм алардан килгән зыяннары бөтөрү эшендә катнашу;

12) Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тээмин итү;

- 13) Жирлек халкын элемтә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;
- 14) Жирлектә халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыру, китапханәләренә китап фондларын туплау һәм аларның сакланышын тәэмин итү;
- 15) Жирлек халкының ялын мәдәни оешмалар хезмәте ярдәмендә оештыру һәм тәэмин итү өчен шартлар тудыру;
- 16) Жирлек милкендәге мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкарьләрен) саклау, алардан файдалану һәм аларны популярлаштыру, Жирлек территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклау;
- 17) Жирлектә традицион халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыру, халык сәнгать һөнәрләрен саклап калуда, торгызуда һәм үстерүдә катнашу;
- 18) Жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, Жирлектә рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткөрүне оештыру;
- 19) Жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына ирәклә керүен тәэмин итү дә керә;
- 20) Жирлекнең архив фондларын булдыру;
- 21) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортировка эшчәнлеген оештыруда катнашу;
- 22) Жирдән файдалануга алу һәм төзелеш алып бару кагыйдәләренә генераль планнарын раслау, жирлек территориясендә урнашкан территорияне планлаштыру буенча Жирлекнең генераль планнары нигезендә эзерләнгән документацияне раслау, Жирлек чикләрендә урнашкан жир кишәрлегенә шәһәр төзелеш планын бирү, Жирлек территориясендә урнашкан капитал төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә объектларны файдалануга тапшыруга рөхсәт бирү (Россия Федерациясе Шәһәр төзелеш кодексында, башка федераль законнарда каралган очраклардан тыш), жирлекләрнең шәһәр төзелеш проектлауның жирле нормативларын раслау, жирлек чикләрендә жирләрне резервлау һәм жир кишәрлекләрен муниципаль ихтыяжлар өчен алу, Жирлек чикләрендә муниципаль жир контролен гәмәлгә ашыру, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеш кодексында каралган очракларда биналарны, корылмаларны карау һәм мондый тикшерүләр барышында ачыкланган бозуларны бетерү турында

рекомендациялар бирү, хәбәрнамәдә күрсәтелгән планлаштырыла торган шәхси торак яки бакча йорты объекты (алга таба - планлаштырыла торган төзелеш) параметрларының рәхсәт ителгән шәхси торак яисә бакча йорты объекты параметрларына туры килүе һәм жир кишәрлегендә шәхси торак төзелеше яки бакча йорты объектын урнаштыру мөмкинлеге турында хәбәрнамәне жибәрү (алга таба-планлаштырыла торган төзелеш турында хәбәрнамә), хәбәрнамәдә күрсәтелгән планлаштырыла торган индивидуаль торак яки бакча йорты объекты (алга таба - планлаштырыла торган төзелеш) параметрларының рәхсәт ителгән индивидуаль торак яисә бакча йорты объекты параметрларына туры килмәве һәм жир кишәрлегендә индивидуаль торак төзелеше яки бакча йорты объектын урнаштыру мөмкин булмау турында хәбәрнамәне жибәрү, Жирлек территориясендә урнашкан жир кишәрлекләрендә индивидуаль торак төзелеше яки бакча йортының төзелгән яки үзгәртеп корылган объектының шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнар таләпләренә туры килүе яисә туры килмәве турында хәбәрнамә жибәрү, Россия Федерациясе граждан законнары нигезендә үз белдеге белән төзелгән бинаны сүтү турында, үз белдеге белән төзелгән корылманы сүтү яки аны рәхсәт ителгән төзелеш объектларын үзгәртеп кору, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре, территорияне планлаштыру документлары белән билгеләнгән капитал төзелеш объектларын үзгәртеп коруның иң чик параметрларына туры китерү (алга таба - федераль законнарда билгеләнгән таләпләргә туры китерү) турында, максатчан билгеләнеше буенча кулланылмаган яисә Россия Федерациясе законнарын бозып файдаланыла торган жир кишәрлеген алу, үз белдеге белән корылманы сүтү яки аны Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очракларда билгеләнгән таләпләргә туры китерү турында карар кабул итү.

23) Жирлекнең генераль планнарын, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен раслау, территорияне планлаштыруның генераль планнары нигезендә эзерләнгән территорияне планлаштыру документларын раслау, төзелешкә рәхсәтләр бирү (Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында, башка федераль законнарда каралган очраклардан тыш), жирлек территориясендә урнашкан капитал төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә объектлар файдалануга тапшыруга рәхсәтләр бирү, жирлекнең шәһәр төзелешен проектлауның жирле нормативларын раслау, жирләрне резервлау һәм муниципаль ихтияжлар өчен Жирләр чикләрендә жир кишәрлекләрен алу, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очракларда муниципаль контроль үткөрү, биналарны карап тикшерү һәм аларның төзекләндерелүе турында тәкъдимнәр бирү барышында ачыкланган хокук бозуларны бетерү турында тәкъдимнәр бирү хакында тәкъдимнәр керткән очраклардан тыш);

- 24) адрес кирәкле объектларга адреслар бирү, адресларны үзгәртү, гамәлдән чыгару, урам-юл челтәре элементларына исемнәр бирү (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге жирле әһәмияттәге юлларыннан тыш), шәһәр чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, юк итү, мәгълүматны дәүләт адреслар реестрында урнаштыру;
- 25) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;
- 26) территория оборонасы һәм гражданнар оборонасы, халыкны һәм территорияне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;
- 27) Жирлек территориясендә авария-коткару хезмәтләрен һәм (яисә) авария-коткару формированиеләрен төзү, карап тоту һәм аларның эшчәнлеген оештыру;
- 28) су объектларында кешеләрнең иминлеген тәмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыру;
- 29) Жирлек территориясендә дөвалау-савыктыру урыннарын һәм жирле әһәмияттәге курортлар булдыру, үстерү һәм саклауны тәмин итү, шулай ук жирле әһәмияттәге махсус сакланыла торган табигать территорияләреннән файдалану һәм аларны саклау өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;
- 30) авыл хужалыгы житештерүен үстерүдә ярдәм итү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 31) Жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;
- 32) Россия Федерациясенәң су законнарында билгеләнгән чикләрдә су объектлары милекчесенәң вәкаләтләрен гамәлгә ашыру, алардан файдалануда чикләүләр турында халыкка мәгълүмат житкерү;
- 33) муниципаль урман контролен гамәлгә ашыру;
- 34) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнарга һәм аларның берләшмәләренә халык дружиналары эшчәнлегенә өчен шартлар тудыру;
- 35) Жирлекнең административ участогында эшләү өчен участок уполномоченные Вазыйфасын биләүче хезмәткәргә бина бирү;
- 36) 2017 елның 1 гыйнварына кадәр полиция участок уполномоченные Вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына хезмәткәрнең күрсәтелгән вазыйфа буенча бурычларын үтәү чорына торак урын бирү;

37) «Коммерциягә карамаган оешмалар турында» 1996 елның 12 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 311 һәм 313 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга ярдәм күрсәтү.

38) Жирлек ихтыяжлары өчен ясалма жир кишәрлекләре булдыру өчен кирәкле эшләрне башкаруны тәмин итү, федераль закон нигезендә ясалма жир кишәрлеге төзү турында килешү төзү хокукына ачык аукцион үткәрү;

39) Жирлек чикләрендә коррупциягә каршы көрәш чараларын гамәлгә ашыру;

40) "Дәүләт күчемсез милек кадастры турында" 2007 елның 24 июлендәге 221-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә комплекслы кадастр эшләрен башкаруда катнашу.

41) үз белдеге белән төзелгән корылманы сүтү турында Россия Федерациясе гражданлык законнары нигезендә карар кабул итү, үз белдеге белән төзелгән корылманы сүтү яисә аны капитал төзелеш объектларын рөхсәт ителгән төзүнең, реконструкцияләүнең жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләрендә, территорияне планлаштыру документларында яисә федераль законнарда билгеләнгән капитал төзелеш объектлары параметрларына туры китерү турында карар кабул итү.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетына Жирлек бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар хисабына жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тапшыру турында Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзүгә хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Жирлеккә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашыра.

Жирле үзидарә органнары Жирлеккә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен әлеге максатларга бүлеп бирелгән матди ресурслар һәм финанс чаралары чикләрендә тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә җаваплы була.

Тапшырылган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру дәүләт күзәтчелегендә. Жирле үзидарә органнары тарафыннан аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тикшереп торы шартлары һәм тәртибе тиешле федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә.

Арча шәһәр Советы үз вәкаләтләре чикләрендә Жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан

аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен өстәмә файдалану очраklarын һәм тәртибен билгеләргә хокуклы.

4. Жирлек Башкарма комитеты Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының чираттагы финанс елына Жирлек бюджетын төзү вәкаләтләрен тапшыру һәм үтәләше турында хисап төзү турында финанс органы белән килешү төзәргә хокуклы.

5. Жирлек Башкарма комитеты Жирлек бюджетының касса үтәләше буенча вәкаләтләрен тапшыру турында Татарстан Республикасы Финанс министрлыгы белән килешү төзәргә хокуклы.

6. Жирлекнең жирле үзидарә органнары, әлеге вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашу хокукын гамәлгә ашыру турында Арча шәһәр Советы тарафыннан карар кабул ителгән очракта, аларга федераль закон нигезендә тапшырылмаган дәүләт вәкаләтләрен тормышка ашыруда катнашалар.

7 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының Жирлекләренң жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча хокуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

1) Жирлек музейларын төзү;

2) Жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;

3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;

4) Жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренң хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

5) Жирлек территориясендә Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм күрсәтү һәм милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;

6) Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрдә мобилизацион эзерлек чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;

7) муниципаль янғын сагы булдыру;

8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

9) кеше хокукларын тээмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;

10) "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181 -ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре оешмалары тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү.

11) торак законнары нигезендә гражданнарга наем шартнамәләре буенча социаль файдаланудагы муниципаль торак фондының торак урыннарын бирү;

12) Жирлек территориясендә яшәүче хужасыз йорт хайваннарын аулау һәм асрау чараларын гамәлгә ашыру.

13) Жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннарны асрау эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

14) инвалидларның, сәламәтлеге буенча мөмкинлекләре чикләнгән затларга физик культура һәм спорт белән шөгыйльләндүдә, адаптив физик культура һәм спортны үстерүгә ярдәм итү;

15) "Кулланучылар хокукларын яклау турында" 1992 елның 7 февралендәге № 2300-1 Россия Федерациясе Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру;

16) участок уполномоченные Вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына хезмәткәр әлеге Вазыйфаны биләгән вакытка торак урыны бирү.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләренә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы («Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләреннән, дәүләт хакимияте органнарының компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, жирле бюджетлар керемнәре исәбеннән төшереп калдырмаган һәм түлөләрнең өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре кәргән башка мәсьәләләренә хәл итәргә хокуклы.

8 статья. Муниципаль контроль

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнарда каралган мәсьәләләр буенча муниципаль контроль оештырырга һәм гамәлгә ашырырга хокуклы.

2. Юридик затларга, шәхси эшқуарларга муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга, тикшерүләргә оештыруга һәм уздыруга бәйлә мөнәсәбәтләргә карата "Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшқуарларның хокукларын яклау турында" 2008 елның 26 декабрдәгә 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

9 статья. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

10 статья. Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- 1) Жирлекнең жирле үзидарә органнарының Жирлекнең социаль-иқтисади үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда катнашу;
- 2) Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;
- 3) даими яисә вакытлы координация, консультация, кинәш бирү һәм башка эшче органнар булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Жирлек Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка формалары.

11 статья. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Жирлектә, муниципаль хезмәт Вазыйфаларына таләпләргә дә кертеп, муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләү, муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 25 июнендәгә N 50-ТРЗ номерлы

Татарстан Республикасы кодексы, Жирлек Советы тарафыннан расланган Муниципаль хезмэт турындагы нигезләмә һәм Жирлек Советының муниципаль хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

11 БҮЛЕК. Жирлек халкы тарафыннан жирле үзидарәне гамәлгә ашыру һәм Жирлек халкының жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы

12 статья. Жирлек халкы тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру рәвешләре һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы

Жирлек халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге рәвешләрдә катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) Жирлек чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданнар жыелышы;
- 6) гражданнарның хокукый инициативасы;
- 7) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 8) гавами тыңлаулар, ижтимагый фикер алышулар;
- 9) гражданнар жыены;
- 10) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 11) гражданнардан сораштыру;
- 12) жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;
- 13) гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;
- 14) ижтимагый (консультатив) советлар төзү;
- 15) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

13 статья. Жирле референдум

1. Жирле референдум халыкның жирле әһәмияттәге сорауларны турыдан-туры федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум Жирлекнең бөтен территориясендә уздырыла.

3. Жирле референдумда яшәү урыны Жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданны катнашырга хокуклы. Гражданны жирле референдумда гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә яшерен тавыш биреп катнаша. Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданны жирле референдумда Россия Федерациясе гражданны кебек үк шартларда катнашалар.

4. Жирле референдумны уздыру турындагы карар Жирлек Советы тарафыннан түбәндәгеләрнең инициативасы буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданны;

2) уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка ижтимагый берләшмә;

3) Жирлек Советы һәм Башкарма комитет житәкчесе тарафыннан бергә күрсәтелгән инициатива;

Гражданны, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр тарафыннан күрсәтелгән жирле референдум уздыру инициативасы федераль законда һәм Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелә.

5. Референдум уздыру инициативасын хуплап жыелырга тиешле имзалар саны муниципаль берәмлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының 5 процентын тәшкит итә, әмма кимендә 25 имзадан ким була алмый.

6. Жирлек Советы һәм Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан бергә чыгарылган референдум уздыру инициативасы Жирлек Советы карары һәм Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе карары белән рәсмиләштерелә. Тиешле инициатива күрсәтү тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Жирлек Советы жирле референдумны жирле референдум билгеләнә торган документларның күчермәләре Жирлек Советына кергән көннән алып 30 көн эчендә билгели.

Жирле референдум Жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән срокларда билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнарның, сайлау берләшмәләренен, Жирлек башлыгының, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарының, Татарстан Республикасы сайлау комиссиясенен яисә прокурорның мөрәжәгәте нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән жирле референдум муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны уздыруны тәэмин итү Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенен башкарма органы яисә жирле референдумны үткөрүне тәэмин итү суд тарафыннан йөкләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Тавыш бирү йомгаклары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар Жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфай затлары яисә жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәлешен әлегә Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүләшү нигезендә тәэмин итәләр.

11. Жирле референдум үткөрү турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата федераль законнар нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12. Гражданнарның жирле референдумда катнашу хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны эзерләү һәм уздыру тәртибе Федераль закон һәм аның нигезендә кабул ителә торган Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

14 статья. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә яшерен тавыш биреп, Жирлек Советы депутатларын сайлау максатларында уздырыла.

2. Жирлек Советы депутатларын сайлаулар мәжбүри, вакытлы була һәм әлегә Уставта билгеләнгән срокларда уздырыла.

3. Жирлек Советы депутаты итеп тавыш бирү көненә 18 яшкә житкән һәм сайлау хокукына ия Россия Федерациясе гражданы сайланырга мөмкин.

4. Суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез дип танылган яисә суд карары буенча ирегәннән мәхрүм итү урыннарында булган Россия Федерациясе гражданны, шулай ук "Россия Федерациясе гражданнының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 3.2 пунктында күрсәтелгән гражданны сайлау һәм сайлану хокукына ия булмый.

5. Россия Федерациясе гражданны, чит ил гражданлыгы яисә яшәүгә рөхсәт яисә чит ил дәүләте территориясендә Россия Федерациясе гражданнының даими яшәү хокукын раслаучы бүтән документ булган Россия Федерациясе гражданны, әгәр бу Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә каралган булса, жирлек Советы депутат итеп сайланырга мөмкин.

Жирлек территориясендә даими яшәүче Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре нигезендә һәм законнарда билгеләнгән тәртиптә даими яшәүче чит ил гражданны депутатларны сайлау һәм Россия Федерациясе гражданны кебек үк шартларда Жирлек Советының сайланган депутатлары булу хокукына ия.

6. Шәһәрдә муниципаль сайлаулар Жирлек Советы тарафыннан Татарстан Республикасы Сайлау кодексында каралган тавыш бирү көненә кадәр 90 көннән дә иртәрәк булмаган вакытта һәм 80 көннән дә соңга калмыйча билгеләнә.

Жирлек Советы муниципаль сайлауларны әлеге Уставта билгеләнгән срокта билгеләмәгән очракта, шулай ук Жирлек Советы булмаган очракта, сайлаулар шәһәр сайлау комиссиясе тарафыннан тавыш бирү көненә кадәр 70 көннән дә соңга калмыйча билгеләнә.

Сайлаулар вакытыннан алда билгеләгәндә, әлеге статьяда күрсәтелгән сроklar кыскартылырга мөмкин, әмма кимендә өчтән беренә генә.

Сайлауларны билгеләү турындагы карар Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә һәм сроklarда мәжбүри басылып чыгарга тиеш.

7. Жирлек Советы депутатларын сайлауларны әзерләү һәм уздыру федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы һәм әлеге Устав нигезендә төзелә торган сайлау комиссияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлаулар федераль законда һәм Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

Бермандатлы сайлау округы буенча сайлауларның нәтижәләрен билгеләгәндә, Совет депутатларын сайлауларда тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган теркәлгән кандидат сайланган дип таныла. Әгәр тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 процент тавыш жыйган кандидат сайланган дип санала.

9. Жирлек Советы депутатларын сайлауларның йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

15 статья. Жирлек Советы депутатын кире чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлыгы, законда һәм әлеге Уставта билгеләнгән нигезләрдә һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан кире чакыртып алынырга мөмкин.

2. Депутатны кире чакыртып алу нигезләре булып, депутатның үзенә карата ышаныч уята торган һәм депутат, Жирлек башлыгы Вазыйфаларын үтәмәүдә, депутат, Жирлек башлыгы статусына туры килми торган һәм Россия Федерациясе Конституциясенә, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарының һәм башка норматив хокукый актларының, әлеге Уставның һәм башка муниципаль хокукый актларның суд тәртибендә расланган тәгаен хокукый карарлар яисә гамәлләр кылу (гамәл кылмау) тора.

3. Жирлек Советы депутатын кире чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча уздырыла.

4. Кире чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын күрсәтү һәм аны хуплап гражданнар имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кешедән торган инициатив төркем төзелә.

5. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турында үтенечнамә белән Жирлекнең сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатны кире чакыртып алу өчен нигез булып торучы хокукка каршы тәгаен карары яисә гамәле (гамәл кылмавы) күрсәтелергә тиеш, инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм Жирлек территориясендә аның исемнән эш итәргә вәкаләтле затларның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туу датасы, паспортының яисә граждан паспортын алыштыра торган документының сериясе, номеры һәм аны бирү датасы, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исемнән эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны адресы күрсәтелергә тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәсенә күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары имза салырга тиеш.

Үтенечкә депутатның күрсәтелгән хокукка каршы карары яисә гамәле (гамәл кылмавы) расланган суд карары кушып бирелергә тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, депутатны кире чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын хуплап имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү «Жирле референдум турында» Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын кире чакыртып алу буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган үзенчәлекләргә исәпкә алып, жирле референдум үткәрү өчен законда билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

8. Жирлек сайлау комиссиясе инициатив төркеменә үтенечнамәсен караганда, Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү билгеләнгәндә, тиешле Жирлек Советы депутаты аны чакыртып алу өчен нигез буларак куелган шартлар буенча аңлатмалар бирергә, кирәкле документлар тапшырырга хокуклы. Әлеге депутатка Жирлек Советы, Сайлау комиссиясе утырышлары уздыру көненә кадәр өч көннән дә соңга калмыйча утырышларның уздырылу вакыты һәм урыны турында язма рәвештә алдан хәбәр ителергә тиеш.

9. Кире чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырган Жирлек Советы депутаты, кире чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында, инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлыгы, тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы кире чакыртып алу өчен тавыш бирсә, чакыртып алынган дип санала.

11. Жирлек Совет депутатын кире чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Сайлау комиссиясе кире чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларын рәсми чыгарганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркемгә, Жирлек Советына һәм аны чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында Жирлекнең әлеге депутатына язма рәвештә хәбәр итә.

16 статья. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлекне үзгәртеп кору максатларында чикләренә үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән үзгәрешкә ризалыгын алу уздырыла.

2. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законда билгеләнгән очракларда жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясенен бер өлешендә уздырыла.

3. Жирлек жирлегенен чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, "Жирле референдум турында" Татарстан Республикасы Законнда һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр жирлектә яшәүчеләрнен яртысыннан күбрәге яисә сайлау хокукына ия Жирлек өлеше катнашса, уздырылган дип санала. Жирлекне үзгәртеп кору, күрсәтелгән үзгәрешләр өчен Жирлектә яшәүчеләрнен яисә Жирлекнең бер өлешендә яшәүчеләрнен яртысыннан күбрәге тавыш биргән булса, Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы алынган дип санала.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү йомгалары һәм кабул ителгән карарлар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

17 статья. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Жирлектә яшәүчеләр әлеге Устав һәм Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Актив сайлау хокукына ия булган, жирлек халкы саныннан 3 проценттан артмаган гражданнар төркеме хокукый инициатива белән чыгыш ясый ала.

3. Хокукый инициативаны гамәлгә ашыру максатларында жирлек халкы түбәндәгеләргә хокуклы:

гражданнарның яшәү (эшләү) урыны буенча жылышларын һәм хокукый инициатива күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

хокукый инициатива күрсәтүне хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзергә;

Жирлектә яшәүчеләрнең имзаларын жыярга һәм хокукый инициативаны законнарға каршы килмәгән ысуллар белән күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары Жирлек халкына хокукый инициативаны гамәлгә ашыруда ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибendә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты аны керткән көннән алып өч ай эчендә Жирлек Советының ачык утырышында, Жирлек башлығы яисә Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан әлеге Уставта билгеләгән компетенцияләр нигезендә һичшиксез каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибendә кертелгән муниципаль хокукый акт проектына караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен бәян итү мөмкинлеген тәмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибendә кертелгән муниципаль хокукый акт проектына карау процедурасы Жирлек Советы регламенты, Жирлек башлығының, Башкарма комитет житәкчесенен норматив хокукый акты нигезендә билгеләнә.

8. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибendә кертелгән муниципаль хокукый акт проектына карау нәтижеләре буенча кабул ителгән нигезле карар рәсми рәвештә язмача гражданның инициатив төркеменә житкерелергә тиеш.

18 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның жылышларын һәм конференцияләрен үткәру юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнарын төзү юлы белән турыдан-туры халык тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның түбәндәге яшәу территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла; күпфатирлы торак йортның подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; авыл торак пункты; гражданнарның башка яшәу территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре тиешле территориядә яшәүче халык, Жирлек Советы тәкъдиме буенча, ә авылара территориядә урнашкан торак пунктларда (яки аларның бер өлешендә) муниципаль район Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Территориаль ижтимагый үзидарэ гамэлгэ ашырыла торган территория шундый ук башка территория составына керэ алмый.

6. Территориаль ижтимагый үзидарэ, аның Уставы нигезендэ, юридик зат була ала һәм коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокукый формасында дәүләт теркөвенэ алынырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставында түбэндәгеләр билгеләнә:

1) ул гамэлгэ ашырыла торган территория;

2) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарының вәкаләтләр формалаштыру, туктату, вәкаләтләр чоры;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамэлгэ ашыруны туктату тәртибе.

8. Территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышлары, конференцияләре аның Уставы нигезендә чакырыла.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамэлгэ ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналтынчы яшкә житкән территория халкының өчтән береннән дә ким булмаган өлеше катнашса, вәкаләтле дип санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамэлгэ ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, гражданнар жыелышларында уналтынчы яшкә житкән, Тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән береннән дә ким булмаган өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамэлгэ ашыручы гражданнар жыелышының, конференциясенә махсус вәкаләтләрне түбэндәгеләр керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары структурасын билгеләү;

2) территориаль ижтимагый үзидарэ уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кергү;

3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенә төп юнәлешләр билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарә керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

б) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлегә турында хисапларны карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

1) тиешле территориядә яшәүче халыкның мәнфәгатләрен чагылдыралар;

2) гражданныр жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәләшен тәмин итәләр;

3) торак фондын карап тоту, территорияне төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданнырның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданныр акчалары исәбеннән дә, шулай ук жирлекнен башкарма комитеты белән килешү нигезендә жирлек бюджеты акчаларын кулланып та башкара алалар;

4) әлегә органнар һәм жирле үзидарәненң вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектларын Жирлек Советына, Жирлек башлыгына һәм Жирлек Башкарма комитетына кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе әлегә Устав һәм Жирлек Советның норматив хокукый акты белән билгеләнә

18.1. Авыл старостасы

1. Авылда жирле әһәмияттәгә мәсьәләләрне хәл иткәндә жирле үзидарә органнарының һәм авылда яшәүчеләрненң үзара хезмәттәшлеген оештыру өчен Жирлектә урнашкан авылда староста билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл старостасы әлегә авыл территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия затлар арасынан авыл гражданныр жыенын тәкъдим итү буенча аның составына әлегә авыл керә торган муниципаль берәмлекненң вәкиллекле органы тарафыннан билгеләнә.

3. Авыл старостасы дәүләт Вазыйфасын, дәүләт гражданныр хезмәте Вазыйфасын, муниципаль Вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт Вазыйфасын биләүче зат булмый, жирле үзидарә органнары белән хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм алар белән турыдан-туры бәйлә башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

4. Авыл старостасы итеп түбәндәгә затлар билгеләнә алмый:

1) дәүләт Вазыйфасын, дәүләт гражданныр хезмәте Вазыйфасын, муниципаль Вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт Вазыйфасын биләүче;

2) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылган;

3) юкка чыгарылмаган яисә алынмаган хөкем ителүе булган.

5. Авыл старостасы вәкаләтләре вакыты биш ел.

Авыл старостасы вәкаләтләре әлеге авыл аның составына керә торган муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы карары буенча, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 40 статьясындагы 10 өлешенәң 1 - 7 пунктларында билгеләнгән очрақларда вакытыннан алда туктатыла.

6. Авыл старостасы үзенә йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авылда жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән, шул исәптән гражданныр жыеннарында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашу юлы белән хезмәттәшлек итә, мондый чаралар нәтижәләре буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән мөрәжәгәтләрне һәм тәкъдимнәрне, шул исәптән рәсмиләштерелгән мөрәжәгәтләрне һәм тәкъдимнәрне жиберә;

3) жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча авыл халкына мәгълүмат бирә, шулай ук аларны жирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматка житкерүдә ярдәм итә;

4) авыл халкына жирле үзидарә органнарына гавами тыңлаулар һәм ижтимагый фикер алышулар оештыруда һәм уздыруда, аларның нәтижәләрен игълан итүдә ярдәм итә;

5) муниципаль берәмлек уставында һәм (яисә) муниципаль берәмлек вәкиллеке органының норматив хокукый актында Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә каралган башка вәкаләтләрне һәм хокукларны гамәлгә ашыра.

7. Авыл старостасы эшчәнлек гарантияләре һәм статусының башка мәсьәләләре муниципаль берәмлек уставы һәм (яисә) муниципаль берәмлек вәкиллеке органының норматив хокукый акты белән Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә билгеләнә ала.

19 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру максатларында, жирлекнен жирле үзидарә органнары инициативасы белән, территориаль ижтимагый үзидарә Уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыручы һәм аның чикләрендә әлеге территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотылган территориядә яшәүче гражданнар жыенын оештыра торган инициатив төркем оештырыла.

2. Гражданнар жыены тиешле территориядә территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар, аның уставын кабул итә, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүгә бәйле мәсьәләләр буенча Жирлек Советында гражданнар жыелышы исемненнән эш итәргә вәкаләтле (вәкаләтле) вәкилле (вәкилләрне) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә Жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә уставы теркәлгәннән соң гамәлгә куелган дип санала.

20 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен гражданнар жыенының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) Жирлек башлыгына түбәндәгеләрне тапшыра:

1) территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гражданнар жыенының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган гариза;

2) фамилиясен, исемнән, атасының исемнән, туу датасын, паспортының яисә гражданның паспортын алмаштыручы документының сериясен, номерын һәм бирелү датасын, вәкаләтле вәкилләрнең һәркайсының яшәү урыны адресын күрсәтеп, территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул ителгән гражданнар жыены беркетмәсе;

3) территориаль ижтимагый үзидарә уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 пункттында билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыруны таләп итү рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә, исемлекне һәм аларны алу датасын күрсәтеп, документларны кабул итү турында расписка бирелә.

3. Жирлек башлыгы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турындагы документлар кергән көнненнән соң ике атна эчендә уставны теркәү турында Жирлек Советы карары проектын алдан карауны һәм әзерләүне оештыра яисә аны теркәүдән баш тарту турында карар чыгара..

4. Гражданнар жыенының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан караганда Жирлек Советы утырышында тавыш биру хокукы белән катнашырга хокуклы.

5. Жирлек Советы әлеге статьяның 1 пунктында күрсәтелгән документларны алганнан соң 30 көн эчендә территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында яисә аны теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту дәлилленгән булырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен түбәндәгеләр нигез булырга мөмкин:

1) Россия Федерациясе Конституциясенә территориаль ижтимагый үзидарә уставы нормаларына, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, Жирлек уставына, башка муниципаль хокукый актларга каршы килү;

2) әлеге Уставның 17 статьясындагы 4 пункты таләпләрен үтәмәү.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә төзүнең максатка ярашсызлыгы нигезләре буенча территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту рәхсәт ителми.

8. Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча дәлилленгән карар өч көн эчендә язма рәвештә рәсми рәвештә гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) игътибарына житкерелергә тиеш.

9. Совет территориаль ижтимагый үзидарәнең уставын теркәү турында карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе, аны теркәү турында тамга куеп, гражданнар жыенының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, башка нөсхә Жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр Жирлек Советы тарафыннан әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

21 статья. Гавами тыңлаулар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен Жирлек халкы катнашында гавами тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Гавами тыңлаулар халык, Жирлек Советы, Жирлек башлыгы яисә үз вәкаләтләрен контракт нигезендә гамәлгә ашыручы Башкарма комитет житәкчесе инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яки Жирлек Советы инициативасы белән үткәрелә торган гавами тыңлаулар Жирлек Советы, ә Жирлек башлыгы яки үз вәкаләтләрен контракт нигезендә башкаручы Башкарма комитет житәкчесе инициативасы белән үткәрелә торган гавами тыңлаулар Жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Гавами тыңлауларга чыгарылырга тиешле сораулар:

1) Жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, жирлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, әлеге Уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе субъекты конституциясе (уставы) яисә законнарын төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертелү очракларыннан тыш;

2) Жирлекнең бюджет проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) Жирлекнең социаль-иқтисади үсеш стратегиясе проекты;

4) Жирлекнең генераль планы проекты, генераль планга үзгәрешләр кертү турында муниципаль хокукый актлар проектлары;

5) жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләре проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләренә үзгәрешләр кертү турында хокукый актлар проектлары;

6) территорияләрне планлаштыру проектлары һәм территорияләрне ызанлау проектлары;

7) территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары;

8) жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларыннан файдалануның шартлы рәхсәт ителгән төренә рәхсәтләр бирү мәсьәләләре;

9) рәхсәт ителгән төзелешнең иң чик параметрларыннан читкә тайпылу, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләү мәсьәләләре;

10) Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында билгеләнгән тәртиптә расланган жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре булмаганда, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларыннан файдалануның рәхсәт ителгән бер төрен икенчегә үзгәртү мәсьәләләре;

11) жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә

жирлекне үзгөртөп кору өчен тавыш бирү юлы белән яки гражданнар жыеннарында белдерелгән жирлек халкының ризалыгын алу таләп ителә.

4. Гавами тыңлаулар үткөрү турындагы карар, гамәлдәге законнарда башкасы каралмаган булса, тиешле орган яисә муниципаль хокукый акт жирлегенә вазыйфаи заты караган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Аларны үткөрү вакытын һәм урынын күрсәтеп гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар һәм гавами тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль хокукый акт проекты гавами тыңлаулар уздырыласы көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш, әгәр гамәлдәге законнарда башкасы каралмаган булса.

6. Гавами тыңлаулар уздыру турында карар басылып чыккан көннән һәм аларны үткөрү көненә кадәр жирлек халкы Жирлек башлыгына гавами тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәرمәләр жибәерергә хокуклы, шул исәптән муниципаль хокукый актның гавами тыңлауларына чыгарыла торган проектка төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр. Жирлек башлыгы кергән тәкъдимнәрне һәм кисәтүләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәرمәләр гавами тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Гамәлдәге законнарда башкасы каралмаган булса, гавами тыңлаулар муниципаль хокукый акт проектын карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча уздырыла. Гавами тыңлаулар белгечләрне, экспертларны, кызыксынган затларны чакыру юлы белән үткәрелә. Гавами тыңлауларда Жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

8. Гавами тыңлаулар уздыру йомгаклары буенча жирле үзидарә органнары һәм алар компетенциясенә муниципаль хокукый акт проектын гавами тыңлауларга чыгару кертелгән Жирлекнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә.

9. Гавами тыңлауларның нәтижәләре, кабул ителгән карарларны дәлилләнгән нигезләүне дә кертеп, гавами тыңлаулар уздырганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш, әгәр гамәлдәге законнарда башкасы каралмаган булса.

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе Жирлек Советы карары белән расланган гавами тыңлаулар турындагы нигезләмә нигезендә билгеләнә.

22 статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу, жирлек жирлегенен жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары эшчәнлеген турында халыкка мәғлүмат бирү, жирлек территориясе өлешендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру өчен гражданныр жыелышы үткәрелергә мөмкин. Гражданныр жыелышы микрорайоннар, торақ массивлар, кварталлар, урамнар, торақ йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданныр жыелышы халық инициативасы, Жирлек Советы, Жирлек башлығы инициативасы буенча, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Жирлек Советы яисә Жирлек башлығы инициативасы белән уздырыла торган гражданныр жыелышы Жирлек Советы яисә Жирлек башлығы тарафыннан билгеләнә.

4. Халық инициативасы буенча үткәрелә торган гражданныр жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм шушы территорияләрдә урнашқан предприятиеләр, учреждениеләр житәкчеләре, оешмалар житәкчеләре жыелышында катнашу хокукы булган гражданныр төркеменен язма тәкъдиме буенча Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданныр жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аны карауга чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеген, жыенны уздыру вакыты һәм урыны күрсәтелергә тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә әгәр жыенны үткәрү инициативасы белән гражданныр төркеме мөрәжәгать итсә - әлеген гражданнырның фамилиясен, исемен, әтисенен исемен, туу датасын, аларның һәркайсының яшәу урынын адресын күрсәтелгән булырга тиеш.

Жирлек Советы үзенен алдагы утырышына кертелгән гражданныр жыелышын үткәрү турында тәкъдимне карый.

Жирлек Советы аның максатка ярашсызлыгы нигезләре буенча гражданныр жыелышын үткәрүдән баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданныр жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибен территориаль ижтимагый үзидарә Уставы нигезендә билгеләнә.

6. Гражданныр жыелышын үткәрү вакыты һәм алар турында һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында әлеген территориядә яшәүчеләргә жыелыш үткәрү көненә кадәр жиде көннен дә соңга калмыйча массакуләм мәғлүмат чарасын, почта аша игьлан итеп һәм башка мөмкин чараларны файдаланып хәбәр ителә.

Гражданнар жыелышын эзерләүне һәм уздыруны Жирлек Башкарма комитеты тәмин итә.

7. Жыелыш эшендә әлеге территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия 18 яшькә житкән гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлаулар уздырганда файдаланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә булу урыны һәм яшәу урыны буенча Россия Федерациясе гражданнарын теркәүне исәпкә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнар санының кимендә өчтән бере катнашса, гражданнар жыелышы хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затларына мөрәжәгать кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышы исеменнән эш итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы үз компетенциясенә территорияль ижтимагый үзидарә уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр мөрәжәгатьләрдә булган мәсьәләләргә хәл итү компетенцияләрендә булган жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затлары тарафыннан язмача жавап жибәрү белән мәжбүри каралырга тиеш.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышы вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы йомгалары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

23 статья. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлектәге барлык халыкның фикерен ачыклау кирәк булган очракта уздырыла. Жирлекнең тиешле территорияль өлешләрендә яшәүчеләрдән гражданнар конференциясе (делегатлар

жыелышы) гражданныр жыелышын чакыру кыенлашкан очрактарда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданныр жыелышында катнашу хокукы булган кешеләр саны 300 кешедән артып киткән очрактарда уздырыла.

2. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданныр жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

3. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, Жирлек Советы, Жирлек башлыгы инициативасы буенча уздырыла. Жирлек Советы яисә Жирлек башлыгы Советы инициативасы белән уздырыла торган гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) тәнгәл рәвештә Жирлек Советы яисә Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән уздырыла торган гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан күбрәгә катнашса, гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) тулы хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Гражданныр конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлегә Устав һәм Советның норматив хокукый акты белән билгеләнә,

6. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган тәртиптә һәм очрактарда билгеләнә һәм үткәрелә.

7. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

23.1 статья. Гражданныр жыены

1. Гражданныр жыены халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашу формасы булып тора.

2. Гражданныр жыены «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган очрактарда үткәрелә.

3. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган очрактарда, гражданныр жыены түбәндәгечә үткәрелергә мөмкин:

- 1) составына күрсәтелгән торак пункт кәргән Жирлек (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе әлеге торак пункт территориясен башка Жирлек (муниципаль район) территориясенә кертүгә китергәндә;
  - 2) Жирлек Советы вәкаләтләре әлеге Жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча гражданнар жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла торган Жирлектә;
  - 3) Жирлек Советы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан гамәлгә ашыра торган Жирлектә, әгәр сайлау хокукына ия жирлек халкының саны 100 дән артык кеше тәшкил итсә, Жирлек Советы төзелү турындагы мәсьәлә, аның саны һәм вәкаләтләр чоры турындагы мәсьәлә буенча;
  - 4) Жирлек Советы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла торган Жирлектә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;
  - 5) Жирлек составына керә торган торак пунктта әлеге торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;
  - 6) жирлекара территориядә урнашкан торак пунктта жирле үзидарәне оештыруга һәм гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча халык инициативасын күрсәтү максатларында;
  - 7) халык аз яшәгән территориядә яисә бару кыен булган Жирлектә, әгәр авыл жирлеге халкының саны 100 кешедән артмаса, Жирлекне бетерү мәсьәләсе буенча;
  - 8) авылда авыл старостасы кандидатурасын күрсәтү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;
  - 9) авылда гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очрақларда, муниципаль хезмәт Вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатуралар күрсәтү максатларында үткәрелергә мөмкин.
4. Гражданнар жыены Жирлек башлыгы яки торак пунктта яшәүче, сайлау хокукына ия кимендә 10 кешедән торган төркем инициативасы белән чакырылырга мөмкин.
  5. Жыенны уздыру инициативасын хуплап жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукына ия Жирлек территориясендә даими яисә башлыча яшәүче, торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән гражданнарның 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены Жирлек башлыгы карары, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены Жирлек Советы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләргә гражданнар жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданнар жыенын хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән алдан ук танышып куялар.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, Жирлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

24 статья. Гражданнардан сораштыру

1. Гражданнардан сораштыру жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен жирлекнең бөтен территориясендә яисә территориясенә бер өлешендә үткөрелә.

Сораштыру нәтижәләре киңәш итү характерында.

2. Гражданнардан сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнашырга хокуклы.

3. Гражданнардан сораштыру түбәндәгеләрнең инициативасы белән уздырыла:

1) Жирлек Советы яисә Жирлек башлыгы - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча:

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - Жирлек жирләренә максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнардан сораштыру билгеләү һәм уздыру тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Гражданнардан сораштыру билгеләү турындагы карар Жирлек советы тарафыннан кабул ителә. Гражданнардан сораштыру билгеләү турында Жирлек Советы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сораштыруны уздыру датасы һәм сроклары;

2) сораштыру уздырганга тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителгән) сорауны (соруларны) әзерләү;

- 3) сораштыру үткәру методикасы;
- 4) сораштыру кәгазенә формасы;
- 5) сораштыруда катнашучы жирлек халкының иң аз саны.
6. Жирлектә яшәүчеләргә гражданнардан сораштыру үткәру турында аны үткәру алдыннан кимендә 10 көн кала хәбәр ителәргә тиеш.
7. Гражданнардан сораштыру әзерләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:
  - 1) жирлекнең бюджет акчалары исәбеннән - жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда;
  - 2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.
8. Сораштыру нәтижәләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш. Жирлектә яшәүче теләсә кайсы кеше сораштыру нәтижәләре белән танышырга хокуклы. Жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә сорашып белешү нәтижәләре мәжбүри исәпкә алынырга тиеш.

25 статья. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләргә халык фикер алышуына чыгару турындагы карар Жирлек Советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданнар таләбе буенча Жирлек Советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, жирлек халкына жибөрелә, халыкка танышу өчен мөмкин булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә

3. Халык фикер алышуына мәсьәлә чыгару белән бер үк вакытта авыл жирлегә Советы фикер алышу барышында кергән тәкъдимнәрне һәм искәртмәләргә карау эшен оештыру вакытын һәм тәртибен билгели, әлегә максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Жирлек Советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр турында фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәrmәләр Жирлек Советына жибәрелә.

6. Муниципаль хокукый актларның проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәrmәләр Жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы йомгаклары турында халыкка хәбәр ителә.

26 статья. Гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданнар Жирлекнең жирле үзидарә органнарына шәхси һәм күмәк мөрәжәгать итәргә хокуклы.

2. Гражданнарның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнары мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2007 елның 02 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә жаваплы булалар.

27 статья. Жирлекнең Ижтимагый (консультатив) советлары

1. Гражданнарның һәм жирле үзидарә органнарының жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар әзерләгәндә һәм гамәлгә ашырганда халык ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашыру максатларында Жирлекнең Ижтимагый советы төзелә.

2. Жирлекнең Ижтимагый советы жирлек халкының, ижтимагый берләшмәләр һәм коммерциягә карамаган башка оешмалар вәкилләренең үз эшчәнлегендә ирекле катнашу нигезендә төзелә.

3. Жирлекнең Ижтимагый советын төзү тәртибе, аның утырышларын үткәру һәм карарлар кабул итү тәртибе, жирле үзидарә органнарының хокуклары, бурычлары һәм жаваплылыгы Жирлек Советы эшчәнлегенә ярдәм итүнең мәгълүмат бирүгә, консультацияләүгә һәм башка мәсьәләләренә, аны тарату процедурасына карата, шулай ук аны оештыруның һәм эшчәнлекнең башка

мәсьәләләренә карата билгеләнә, Жирлек Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирле үзидарә органнарында аларның карарлары нигезендә башка ижтимагый (консультатив) советлар төзелергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш жәмәгать башлангычларында гамәлгә ашырыла.

28 статья. Жирлек халкы тарафыннан жирле үзидарәне гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда турыдан-туры катнашунуң башка формалары

1. Әлеге Уставта каралган формалар белән бергә федераль законнар нигезендә халык тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру формалары белән беррәттән гражданныр жирле үзидарәне Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формаларда катнашырга хокуклы.

2. Халыкның жирле үзидарәдә турыдан-туры катнашуы һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципнарына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары халыкка турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуда ярдәм итәргә тиеш.

III БҮЛЕК. Жирлек Советы

29 статья. Жирлек Советы - жирле үзидарәнең вәкиллеке органы

1. Жирлек Советы - жирле үзидарәнең даими эшләүче, коллегиаль вәкиллеке органы булып тора.

2. Жирлек Советының рәсми исеме - «Арча шәһәр Советы».

3. Жирлек Советының вәкаләтләр чоры - 5 ел.

4. Жирлек Советы Жирлек халкына хисап тотә һәм аның күзәтчелегендә.

5. Жирлек Советының Арча шәһәре гербы сурәтләнән һәм үз исеме булган мөһере, бланкы бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары Жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджет чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

30 статья. Жирлек Советының составы

1. Жирлек Советы бермандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланган 15 депутаттан тора.
2. Жирлек Советы аның составына Жирлек Советының билгелэнгән депутатлар саныннан кимендә өчтән икесен сайлаганда хокуклы була.

31 статья. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре аны сайлаган көннән башлана һәм яңа чакырылыш Совет эшли башлаган көннән туктатыла.
2. Жирлек Советы депутаты, әлеге Уставта билгелэнгән очрактардан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча эш һәм хезмәт бурычларын үтәгән килеш бергә алып бара.

Үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыру өчен Жирлек Советы депутатына (вазыйфасын) айга алты эш көннән дә артык булмаган вакытка эш урынын саклау гарантияләнгән.

3. Жирлек Советы депутаты статусына бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, Жирлек Советы карарлары нигезендә шартлар тәмин ителә.

5. Жирлек Советы депутаты Жирлек Советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, аларда шул исәптән депутатның түбәндәге бурычлары булырга тиеш:

1) шәхсән яисә аның якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләргә хәл иткәндә, жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданнар эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусыннан файдаланмау;

2) депутат бурычларын объектив башкаруда шик тудырырлык үз-үзен тотышыннан тыелу, шулай ук аның абруена яисә жирлек Советы абруена зыян китерергә сәләтле низаглы хәлләрдән качу;

3) мәнфәгатьләр каршылыгы барлыкка килү куркынычы булганда - шәхси кызыксыну депутат бурычларын объектив үтәүгә йогынты ясый яисә йогынты ясый ала торган вәзгыять туганда - бу хакта Жирлек Советына хәбәр итү һәм

аның әлеге каршылыкны булдырмауга яисә жайга салуга юнәлдерелгән карарын үтәү;

4) Жирлек Советында билгеләнгән гавами чыгышлар кагыйдәләрен үтәү;

5) депутат эшчәнлегенә бәйле булмаган максатларда конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат Вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә аңа мәгълүм булган белешмәләрне фаш итмәү һәм файдаланмау;

6) физик һәм юридик затлардан депутат бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә бүләкләүләр (бүләкләр, акчалата бүләкләү, ссуда, хезмәт күрсәтүләр, күнел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары өчен түләү һәм башка бүләкләүләр) алмау.

6. Үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыручы шәһәр Советы депутаты түбәндәгеләргә хокуклы түгел:

1) эшкуарлык эшчәнлегенә белән шәхсән яисә ышанычлы затлар аша шөгыйльләнергә, коммерциячел оешма идарәсендә яисә коммерциячел булмаган оешма идарәсендә катнашуга (Россия Федерациясе Президенты яки Россия Федерациясе Хөкүмәте акты нигезендә оешманың коллегиаль органы эшчәнлегендә катнашудан тыш; билгеләнгән тәртиптә теркәлгән Россия Федерациясе субъектының муниципаль берәмлекләр советы, сәяси партия, профсоюз, башка ижтимагый оешманың съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыелышында, торақ, торақ, торақ-төзелеш, гараж кооперативларының, күчәмсез мөлкәт милекчеләре ширкәтендә катнашудан тыш) катнашу; муниципаль берәмлек идарәсендә һәм ревизия комиссиясендә муниципаль берәмлекнең түләүсез мәнфәгатьләре нигезендә муниципаль берәмлекнең уставта каралган вәкаләтләренә гамәлгә ашыру тәртибен билгели торган муниципаль берәмлек уставында (яисә) уставларда каралган башка очрақларда катнашу тәртибен билгели торган муниципаль берәмлекнең гамәлгә куючысы (акционеры) булып торган муниципаль берәмлек идарәсендә һәм ревизия комиссиясендә катнашудан тыш);

2) укытучылык, фәнни һәм башка ижат эшчәнлегенән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыйльләнергә. Шул ук вакытта укытучылык, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек, әгәр Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, чит ил дөүләтләре, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданныгы булмаган затлар акчалары хисабына гына финанслана алмый;

әгәр Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаса, Россия Федерациясе территориясендә эш итүче коммерцияле булмаган хөкүмәткә карамаган чит ил оешмаларының һәм аларның структур бүлекчеләренә идарә органнары, попечительләр һәм күзәтчелек советлары, бүтән органнары составына керергә;

Үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы депутат гражданлык, административ яки жинаять эше буенча яки административ хокук бозу турындагы эш буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкиллеке очрактарыннан тыш) сыйфатында катнаша алмый.

Шәһәр Советы депутатларының вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә әлеге Устав белән билгеләнә.

7. Жирлек Советы депутаты "Коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә һәм тыюларны үтәргә һәм бурычларны үтәргә тиеш.

8. Депутатка коррупциягә каршы көрәш турында Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләргә дөреслеген һәм тулылыгын тикшерү Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы Премьер-министры) карары буенча уздырыла.

9. Тикшерү нәтижәсендә 7_2 өлешендә нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә ачыкланганда. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принципнары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 40 статьясы, «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банктарында счетлар (кертәмләр) ачуны һәм счетлары (кертәмләр) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль законның 40 статьясы Татарстан Республикасы Президенты (яисә) жирле үзидарә органында депутат тарафыннан тиешле вәкаләтләргә куллануны һәм жирле үзидарә органнарына карата вәкаләтле вәкил вәкаләтләрен (яисә) кабул итүне тыю турында гаризасы белән билгеләнгән чикләүләргә үтәмәү фактлары.

9.1. Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләргә турында, шулай ук хатынының (иренен) һәм балигы булмаган

балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дәрәс булмаган мәгълүмат биргән жирле үзидарә депутатына карата, әгәр дә бу мәгълүматларны бозып күрсәтү мөһим булмаса, түбәндәге жаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) депутатны аның вәкаләтләре срогы тәмамланганчы муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органында вазыйфа биләүдән мөхрүм итү белән муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органында Вазыйфасыннан азат итү;

3) вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыру хокукыннан мөхрүм итү белән аның вәкаләтләре срогы тәмамланганчы даими нигездә вәкаләтләрен гамәлгә ашырудан азат итү;

4) вәкаләтләре срогы тәмамланганчы муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органында Вазыйфалар биләүне чикләү;

5) вәкаләтләр срогы тәмамланганчы даими нигездә вәкаләтләрен үтәүне чикләү.

9.2. Жирле үзидарә депутатына карата "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 40 статьясындагы 73-1 өлешендә күрсәтелгән жаваплылык чараларын куллану турында карар кабул итү тәртибе Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль хокукый акт белән билгеләнә.

10. Муниципаль Вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан тапшырылган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләр жирле үзидарә органнарының «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында урнаштырыла һәм (яисә) муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгару өчен массакуләм мәгълүмат чараларына бирелә.»

11. Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре, шулай ук хатынының (иренен) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дәрәс булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшырган жирле үзидарә депутатына карата, әгәр бу белешмәләрне бозып күрсәтү житди булмаса, түбәндәге жаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) депутатны Жирлекнең вәкиллеке органындагы Вазыйфасыннан аның вәкаләтләре вакыты туктатылганчы азат итү;

3) вәкаләтләрән даими нигездә гамәлгә ашыру хокукыннан мәхрүм итү белән аның вәкаләтләрә срогы тәмамланганчы даими нигездә вәкаләтләрән гамәлгә ашырудан азат итү;

4) Жирлекнең вәкиллекле органында, жирле үзидарәнең сайланулы органында аның вәкаләтләрә чоры тәмамланганчыга кадәр Вазыйфаларны биләүне чикләү;

5) вәкаләтләр срогы тәмамланганчы даими нигездә вәкаләтләрән үтәүне чикләү.

32 статья. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук предприятиеләр, оешмалар, дәүләт органнары һәм аның сайлау округы территориясендә урнашкан башка органнар белән элемтәдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм алар алдында хисап тотта.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елына кимендә бер тапкыр хисап тотта, аларга Жирлек Советы эше турында даими рәвештә хәбәр итә, шулай ук аена кимендә бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты Жирлектә яшәүчеләрнең законлы хокукларын, ирекләрән һәм мәнфәгатьләрән тәмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләрне карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

5. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус билгеләнгән биналарда, бүлмәләрдә, шулай ук йорт эчендәге территорияләрдә уздырыла. Бу очракта анарны үткәрү тормыш-яшәешне тәмин итү, транспорт яисә социаль инфраструктура, элемтә объектлары эшчәнлегә бозылуга, жәяүлеләр һәм (яисә) транспорт чаралары хәрәкәтенә комачаулар булдыруга йә гражданның торак урыннарына яисә транспорт яисә социаль инфраструктура объектларына керүенә китермәскә тиеш. Мондый очрашулар турында Россия Федерациясе субъектының башкарма хакимияте органнары яки жирле үзидарә органнары хәбәр итү таләп ителми. Шулай ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарда аларны уздыру датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

6. Жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен махсус бирелгән урыннары билгеләләр, шулай ук жирле үзидарә

органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен бирелә торган биналарның исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгелиләр.

7. Депутатның сайлаучылар белән гавами чара рәвешендәге очрашулары жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә үткәрелә.

8. Жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутатның сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яисә уздыруга каршылык күрсәтү Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка китерә.

33 статья. Яңа сайланган Жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш Жирлек Советы беренче утырышы Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан депутатларның кимендә өчтән икесе сайланган көннән соң ун көннән дә соңга калмыйча жыела. Сайлаулардан соң беренче Жирлек Советы утырышын Жирлек башлыгы, ә ул булмаган очракта -Жирлекнең сайлау комиссиясе чакырta.

2. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын яңа Жирлек башлыгы сайланганчы Жирлек Советының яше буенча ин өлкән депутаты ача һәм алып бара.

34 статья. Жирлек Советы компетенциясе

1. Жирлек Советы компетенциясенә түбәндәгеләр керә:

- 1) Жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;
- 2) Жирлекнең бюджет проектын карау, Жирлекнең бюджетын раслау, аның үтәлешен тикшереп торуны гамәлгә ашыру, Жирлек бюджетының үтәлеше турындагы хисапны раслау;
- 3) жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, алар буенча ставкаларның күләмен билгеләү, аларны түләү буенча салымнар һәм жыемнар турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә ташламалар бирү;
- 4) муниципаль берәмлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен раслау;
- 5) муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау.
- 6) Жирлекне үзгәртү, үзгәртеп кору турында инициатива күрсәтү;

- 7) Жирлек Советы депутатларын сайлауларны билгеләү, Жирлек Советы депутатларын сайлаулар буенча сайлау округлары схемасын раслау;
- 8) жирле референдум билгеләү;
- 9) Жирлек башлыгын сайлау;
- 10) Жирлек башлыгын отставкага жибәрү турында карар кабул итү;
- 11) Жирлек Башлыгы урынбасарын сайлау;
- 12) Жирлек Башкарма комитеты житәкчесен билгеләп кую, аның отставкасын кабул итү;
- 13) Жирлек Советы депутатлары арасыннан Жирлек вәкилен Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Советына сайлау;
- 14) Башкарма комитет структурасын раслау, аның хезмәткәрләренә иң чик санын билгеләү;
- 15) Жирлек башкарма комитеты житәкчесе Вазыйфасын биләүгә конкурс үткәрү тәртибен билгеләү, конкурс комиссиясе әгъзаларын билгеләү;
- 16) жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын, жирле үзидарәнең сайланулы органнары әгъзаларын, Жирлек Советы депутатларын, муниципаль хезмәткәрләр һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләрен һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру тәртибен һәм муниципаль хезмәт өчен кадрлар әзерләүне оештыру тәртибен Россия Федерациясенә муниципаль хезмәт турындагы законнарында каралган тәртиптә билгеләү;
- 17) Жирлекнең сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләп кую;
- 18) Жирлек Советы депутатының чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;
- 19) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;
- 20) Жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итү һәм эш итү тәртибен, шул исәптән аны федераль законнар нигезендә хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; жирлек Советы тарафыннан расланган килешү буенча яки расланганнан соң тартып алынган муниципаль милек төрләре исемлеген билгеләү;
- 21) муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында карарлар кабул итү тәртибен, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан күрсәтелә торган хезмәтләргә тарифлар билгеләү тәртибен һәм, әгәр федераль законнарда

башкасы каралмаган булса, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан башкарыла торган эшләр тәртибен билгеләү;

22) Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

23) Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягынан тәэмин итү тәртибен билгеләү;

24) жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен үтәвен тикшереп тору;

25) муниципаль кыйммәтле кәгазьләренә чыгару тәртибен билгеләү;

26) Жирлекне территориаль планлаштыру документларын, жирлекне шәһәр төзелешен проектлауның жирле нормативларын, Жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен, Россия Федерациясә Шәһәр төзелешә кодексы нигезендә башка шәһәр төзелешә документларын раслау;

27) Жирлек территориясендә торак пунктларның урамнарын һәм башка өлешләрен исемнәрен атау һәм үзгәртү турындагы мәсьәләләренә хәл итү;

28) гадәттән тыш хәлләренә бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыру һәм алардан файдалану тәртибен билгеләү;

29) муниципаль махсулаштырылган торак фондының торак урыннарын бирү тәртибен билгеләү;

30) Жирлек бюджетыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарына кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

31) автоном коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

32) үз массакуләм мәгълүмат чараларын гамәлгә ашыру;

33) Жирлек Уставына һәм Жирлек Советы карарларына аңлатма бирү;

34) Жирлек Советы регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;

35) Жирлек Советы аппараты турында нигезләмәне раслау;

36) коммуналь инфраструктура системасына, коммуналь комплекс оешмалары тарифларына коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларга, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмә түләүләргә тарифларны жайга салу тәртибен билгеләү;

37) Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Советы белән Арча муниципаль районының Контроль-хисап палатасына тышкы муниципаль финанс контролен гамәлгә ашыру буенча ревизия комиссиясе вәкаләтләрен тапшыру турында килешү төзү;

38) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләрнең вәкиллекле органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге Устав белән Жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек Советы Жирлек башлыгының, Башкарма комитет житәкчесенен аларның, Башкарма комитетның эшчәнлегенә турында, Жирлек башлыгы карамагындагы башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында еллык хисапларны тыңлый.

35 статья. Жирлек Советының эш тәртибе

1. Жирлек Советының эш тәртибе әлеге Устав һәм Жирлек Советы регламенты нигезендә билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшенең төп формасы аларда Жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә торган утырышлардан гыйбарәт.

3. Жирлек Советы утырышы, әгәр анда Жирлек Советының сайланган депутатлары санының кимендә 50%ы катнашса, тулы хокуклы була.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар Жирлек башлыгы яисә Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән береннән торган депутатлар төркеме инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет утырышлары Жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатларына һәм чакырылган кунакларга чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышка - аны үткәргүгә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдарлык рәвешендә уздырыла. Жирлек Советының ачык утырышларында Жирлектә яшәүче һәркем катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда, Жирлек Советында Жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар, шулай ук законнар нигезендә утырышта

катнашырга хокукы булган затлар гына катнаша алган ябык утырыш уздыру турында карар кабул итөргө хокуклы,.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны уздыру датасы, урыны һәм вакыты турындагы белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап үтелә һәм, тавыш бирү йомгакларын күрсәтеп, кабул ителгән барлык карарлар теркәлә. Совет утырышы беркетмәсенә имза салынганнан соң, Жирлектә яшәүче теләсә кайсы кеше аның белән танышырга мөмкин.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокукын гәмәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраklары әлеге Устав, Жирлек Советы регламенты белән билгеләнә.

36 статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

Жирлек Советы эшчәнлеген Жирлек башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы регламенты нигезендә, жирлек советы компетенциясенә кәргән мәсьәләләрне алдан карау һәм әзерләү өчен, депутатлар арасынан, жирлек башлыгы һәм аның урынбасарынан тыш, даими яки вакытлы комитетлар, комиссияләр төзелә һәм (яки) әлеге мәсьәләләрне әзерләү өчен җаваплы депутатлар жирлек советы эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча билгеләнә ала.

3. Жирлек Советы карамагындагы аеруча мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу, муниципаль программаларны әзерләү, Жирлек Советы карарларын әзерләү, фикер алышу өчен Жирлек Советы каршында депутатлар, Жирлек Башкарма комитеты вәкилләре, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм Жирлек халкы составындагы эшлекле, эксперт һәм башка кинәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

4. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка тәмин итүне Жирлек Советы аппараты гәмәлгә ашыра.

37 статья. Жирлек Советы тарафыннан контрольлек итү функцияләрен гәмәлгә ашыру

1. Жирлек Советы Жирлек территориясендә әлеге Устав нигезләмәләренең үтәлешен, Жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив актлар нигезләмәләренең үтәлешен, Жирлекнең бюджеттан тыш фондлары

акчаларыннан, Жирлекне үстерү программаларыннан файдалануны, Жирлек Башкарма комитеты һәм аның житәкчесе эшчәнлеген тикшереп тора.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары тарафыннан закон, әлеге Устав һәм башка муниципаль хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, Жирлек Советы карары белән, депутатлар арасыннан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлыча контроль комиссияләр төзелергә мөмкин.

3. Жирлек Советы карары, Жирлек башлыгы карары нигезендә Жирлек бюджеты акчаларыннан максатчан файдалануга, муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтижелеленә, шулай ук Башкарма комитетның финанс-хужалык эшчәнлегенә башка мәсьәләләренә тикшерүләр (ревизияләр) үткәрелергә мөмкин. Тикшерүләр (ревизияләр) үткәругә билгеләнгән тәртиптә бәйсез аудиторлар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре жәлеп ителергә мөмкин.

4. Жирлек Башкарма комитеты, аның житәкчесе, предприятиеләре, учреждениеләре, оешмалары, вазыйфай затлары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр законда башкасы билгеләнмәгән булса, Жирлек Советы, аның контроль комиссиясе, жирлек Советы депутаты мөрәжәгәте буенча Жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча соратып алына торган мәгълүмат бирергә, ә законнарны, муниципаль хокукый актларны бозган очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны жаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Жирлек Советы контроль функцияләрен гамәлгә ашырганда Башкарма комитетның финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

38 статья. Муниципаль район Советына Жирлек вәкилен сайлау

1. Жирлек вәкиле Арча район Советына Жирлек Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгын тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

39 статья. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советының вәкаләтләре, әлеге Уставның 66 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләрдә, аны төзү тәртибенә бәйсез рәвештә вакытыннан алда

туктатылырга мөмкин. Жирлек Советы вәкаләтләре шулай ук түбәндәге очрақларда туктатыла:

- 1) Советның үз-үзен таркату турында карар кабул итүе. Шул ук вакытта үз-үзен тарату турында карар Жирлек Уставында билгеләнгән тәртиптә кабул ителә;
- 2) Жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кәргәндә, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен тапшыруына бәйлә рәвештә;
- 3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон нигезендә Жирлекне үзгәртү, шулай ук муниципаль берәмлек бетерелгән очрақта;
- 4) жирлек тарафыннан шәһәр округы белән берләшүгә бәйлә рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;
- 5) Жирлек яки шәһәр округы чикләре үзгәрү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучылар саны 25 проценттан арту.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга аның депутатларының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылуга сәбәп була.

3. Совет вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очрақта сайлау комиссиясе Федераль законда билгеләнгән срокларда вакытыннан алда, алар Федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла торган Жирлек Советы депутатларын сайлауларны билгели.

40 статья. Жирлек Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар Жирлек башлыгы яисә Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә яртысын тәшкил иткән депутатлар төркеме инициативасы белән кабул ителә.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы түбәндәгечә күрсәтелә алмый:

- 1) Жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;
- 2) Жирлек бюджеты кабул итү һәм аның үтәләше турында хисапны раслау чорында;
- 3) Жирлек башлыгын кире чакыртып алу турында тавыш бирүне уздыру чорында яки аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очрақта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен таркату нигезләре булырга тиеш, шулай ук ана сәбәпләрне нигезләүче башка материаллар да өстәлергә мөмкин.

4. Үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне алдан карау өчен Жирлек Советы карары белән депутатлар арасынан комиссия төзелә. Жирлек Советы карары буенча Жирлек Советы яки Башлык советы карары буенча Жирлек Советының үз-үзен таркатуы турындагы мәсьәлә гавами тынлауларга чыгарылырга мөмкин.

5. Муниципаль берәмлекләр Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карауның дөвамлылыгы Жирлек халкы һәм жирлек советы депутатлары тарафыннан үз-үзен таркатуның барлык шартлары һәм нигезләмәләре турында һәрьяклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турындагы карар үз-үзен таркату турындагы инициативаны чыгарган көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карары Совет депутатларының билгеләнгән санынан тавышларның өчтән икесе тарафыннан яшерен тавыш бирү юлы белән кабул ителә.

7. Советның үз-үзен таркату турында тәкъдимнәре кире кагылган очракта, үз-үзен таркату турындагы яңа инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да иртәрәк булмаган вакытта күрсәтелергә мөмкин.

41 статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китү;

3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылу;

4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылу яисә вафат дип игълан ителү;

5) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

6) Россия Федерациясә чикләреннән даими яшәү урынына чыгу;

7) Р Россия Федерациясә гражданлығын тукталу, Россия Федерациясенен халыкара шартнамәсендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил гражданлығын алырга

йә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы чит ил гражданы яисә башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданы чит ил гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы чит ил гражданлыгы тукталу;

8) сайлаучылар тарафыннан кире чакыртып алу;

9) Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда тукталу;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә китү;

11) «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 2012 елның 03 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тьюларны, бурычларны үтәмәү;

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

2. Әлегә статьяның 1-7, 10 һәм 11 пунктларында күрсәтелгән очракларда жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен туктату турындагы карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә, анда жирлек Советы депутаты вәкаләтләре туктатылу көне билгеләнә.

3. Әлегә статьяның 8 пунктында каралган очракта, жирлек Советы депутаты вәкаләтләре жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләрен рәсми бастырып чыгарган көннән туктатыла.

4. Әлегә статьяның 9 пунктында каралган очракта Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

5. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль закон, «Татарстан Республикасында муниципаль сайлаулар турында» Татарстан Республикасы Законы нигезендә билгеләнә.

IV БҮЛЕК. Жирлек башлыгы

42 статья. Жирлек башлыгы - Жирлекнең иң югары вазыйфаи заты

1. Жирлек башлыгы Жирлекнең иң югары вазыйфаи заты булып тора.
2. Жирлек башлыгы Жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе вәкаләтләрен башкара.
3. Жирлек башлыгының рәсми атамасы - «Арча шәһәре башлыгы».
4. Жирлек башлыгы Арча район Советы депутаты булып тора.

43 статья. Жирлек башлыгын сайлау тәртібе

1. Авыл жирлеге башлыгы яңа сайланган Советның беренче утырышында Жирлек Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән Жирлек Советы вәкаләтләре вакытына сайлана. Жирлек башлыгын сайлау Жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасыннан, шул исәптән ижтимагый берләшмәләр, Татарстан Республикасы Президентының тәкъдимнәре нигезендә гәмәлгә ашырыла.
2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәге тавыш бирсә, сайланган дип санала.
3. Жирлек башлыгы сайланганнан соң түбәндәге антны бирә: "Жирлек башлыгының мина йөкләнгән югары бурычларын үтәгәндә Россия Федерациясе Конституциясен һәм законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм законнарын, Жирлек Уставын сакларга, Жирлек халкының иминлеген тәмин итү, кеше һәм граждан хокукларын һәм ирекләрен яклау өчен бөтен көчен һәм белемнәрен куярга ант итәм".

44 статья. Жирлек башлыгы статусы

1. Жирлек башлыгы даими нигездә эшли.
2. Жирлек башлыгы даими нигездә Арча район Советы рәисе яки урынбасары Вазыйфасына сайланган очракта, ул Жирлек башлыгы вәкаләтләрен бушатылмаган нигездә башкара.
3. Жирлек башлыгы түбәндәгеләргә хокуклы түгел:
  - 1) шәхсән яисә ышанычлы затлар аша эшқуарлык эшчәнлеге белән шөгылләнәргә, шулай ук хужалык итүче субъект белән идарә итүдә

катнашырга (федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларыннан, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларыннан, билгеләнгән тәртиптә теркәлгән күчмәсез милек милекчеләре ширкәтләре һәм һөнәр берлекләре, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре советыннан, муниципаль берәмлекләреннән башка берләшмәләреннән тыш), әгәр федераль законнарда яисә муниципаль хокукый актта билгеләнгән тәртиптә аңа әлеге оешма белән идарә итүдә катнашу йөкләнмәгән булса;

2) федераль законнарда башкасы каралмаган булса яисә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә муниципаль хокукый актта билгеләнгән тәртиптә коммерция оешмасы идарәсе эгзасы булу аңа әлеге оешма белән идарә итүдә катнашу йөкләнмәгән булса;

3) башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә, мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш. Шуңа ук вакытта укытучылар, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек бары тик чит дөләтләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданны булмаган затлар акчалары исәбеннән генә финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясеннән халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса;

4) Россия Федерациясеннән халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлар яисә күзәтү советлары, чит ил коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә анарның структур бүлекчәләреннән башка органнары составына керергә.

4. Жирлек башлыгы граждан, административ яисә жинаять эше буенча яки административ хокук бозу турындагы эш буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкилле очракларыннан тыш) сыйфатында катнаша алмый.

Жирлек башлыгының вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре әлеге Устав белән федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә.

5. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә федераль законнар һәм әлеге Устав нигезендә жирлек халкы һәм Жирлек Советы контролендә һәм аңа хисап тотат.

6. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә турында Жирлек Советы алдында елга ким дигәндә бер тапкыр хисап тотат.

7. Жирлек башлыгы Жирлек Советы ел саен үз эшчәнлегенә нәтижәләре турында хисап бирә, ә Жирлек башлыгы Башкарма комитетны житекләгән очракта, Башкарма комитет һәм аңа буйсынган башка жирле үзидарә органнары

эшчәнлеге нәтижәләре, шул исәптән Жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турында хисап бирә.

8. Жирлек башлыгы "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп торыу турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

45 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләре

Жирлек башлыгы:

- 1) Башка муниципаль берәмлекләргә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә Жирлек исеменнән ышаныч кәгазеннән башка эш итә;
- 2) Жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек Советы утырышларын чакыра һәм аларда рәислек итә;
- 3) әлеге Устав белән билгеләнгән тәртиптә Жирлек Советы кабул иткән хокукый актларга кул куя һәм халыкка житкерә;
- 4) Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләргә буенча хокукый актлар үз вәкаләтләргә чикләрендә чыгара;
- 5) Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе белән контракт төзи;
- 6) Жирлек Советы эшендә жәмәгәтчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәмин итү чараларын күрә;
- 7) гражданнырны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтләрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карауны оештыра;
- 8) Жирлек Советының утырышлар беркетмәләренә имза сала;
- 9) Поселение Советы аппараты эше белән житәкчелек итә;
- 10) Жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала;
- 11) Жирлек Советын тоту һәм аның эшчәнлеген тәмин итү өчен Жирлек бюджетында каралган чыгымнар буенча акча бүлүче булып тора;

12) закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча Халыклар Советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

13) жирлекләрнең федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, жирлек территориясендә гамәлдә булган Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәмин итә;

14) Жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек турында шартнамәләр һәм килешүләр төзи;

15) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль берәмлекләр башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлеге Устав, Жирлек Башлыгы компетенциясенә жирлек Советы карарлары тарафыннан кертелгән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

16) жирле әһәмияткәгә мәсьәләләрне һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрне хәл итү буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан вәкаләтләрне гамәлгә ашыруны тәмин итә.

17) жирлек башлыгы әлеге устав нигезендә муниципаль-хосусый партнерлык өлкәсендә вәкаләтләрне гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органын билгели.

18) Жирлек башлыгы Россия Федерациясе субъектының башкарма хакимияте органына, проектның нәтижәләгән бәяләүне уздыру һәм аның чагыштырма өстенлеген билгеләү өчен «Россия Федерациясендә дәүләти-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» 2015 елның 13 июлендәге 224-ФЗ номерлы Федераль законның 9 статьяның 2 - 5 өлешләре нигезендә муниципаль-хосусый партнерлык проектын жибәрә.

46 статья. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек советы рәисе тәкъдиме буенча Жирлек Советы депутатлары арасынан Жирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан күбрәге тавыш бирсә, Жирлек башлыгының сайланган урынбасары булып санала.
3. Жирлек башлыгы урынбасары Жирлек Советы регламентында билгеләнгән Вазыйфаларны бүлү нигезендә Жирлек башлыгы йөкләмәләрен үти, ә ул вакытлыча булмаганда (авыруга яисә отпускка бәйлә рәвештә) яисә үз бурычларын үтәмәгәндә яки вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылганда, Жирлек башлыгы Вазыйфаларын башкара.
4. Жирлек башлыгы урынбасары, Жирлек башлыгы вәкаләтләрен үз вәкаләтләреннән бушатылмаган нигездә башкара.
5. Жирлек башлыгының вәкаләтләре әлеге Уставның 45 статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.
6. Жирлек башлыгы урынбасары, Жирлек башлыгы инициативасы белән яисә Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан кимендә өчтән бер өлеш таләбе буенча кабул ителә торган Жирлек Советы карары буенча Вазыйфадан теләсә кайсы вакытта кире чакыртып алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын кире чакыртып алу турындагы карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан күпчелек тавыш белән кабул ителә.
7. Жирлек башлыгы урынбасары законнарда билгеләнгән бурычларны, тыюларны һәм чикләүләргә үтәргә тиеш.
8. Жирлек башлыгы урынбасары вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре әлеге Устав тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә.

47 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очрактарда вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставкага китү;
- 3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясы нигезендә отставкага жибәрү;
- 4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законның 74 статьясы нигезендә Вазыйфасыннан ваз кичү;

- 5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сэләтсез яисә хокуктан файдалану сэләте чикләнгән дип танылу;
- 6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылу яисә вафат дип игълан ителү;
- 7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;
- 8) Россия Федерациясе чикләреннән даими яшәү урынына китү;
- 9) Россия Федерациясе гражданлыгын тукталу, Россия Федерациясенен халыкара шартнамәсендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил гражданлыгын алырга йә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы чит ил гражданы яисә башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданы чит ил гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы чит ил гражданлыгы тукталу;
- 10) сайлаучылар тарафыннан кире чакыртып алу;
- 11) суд тәртибендә билгеләнгән сәламәтлек торышы буенча Жирлек башлыгы вәкаләтләрен башкара алмау;
- 12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законның 13 статьясы нигезендә гамәлгә ашырыла торган үзгәртеп кору; шулай ук Жирлекне бетерү;
- 13) Жирлек белән шәһәр округы берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;
- 14) Жирлек яки шәһәр округы чикләре үзгәрү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучылар саны 25 проценттан арту;

2. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылганда яки аңа карата суд карары буенча сак астына алу яисә Вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен вакытлыча Жирлек башлыгы урынбасары башкара.

3. Арча шәһәре Советы тарафыннан сайланган Жирлек башлыгы Арча шәһәре Советының аны отставкага жибәрү турындагы карары нигезендә вакытыннан алда туктатылган очракта, күрсәтелгән карарга карата суд тәртибендә шикаять биргәндә, Арча шәһәр Советы суд карары закон көченә кәргәнче муниципаль берәмлек башлыгын сайлау турында карар кабул итәргә хокуксыз.

4. Муниципаль берәмлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, муниципаль берәмлек башлыгын сайлаулар "Россия Федерациясе

гражданнары сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

5. Жирлек башлығының вәкаләтләре Жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланганчы алты айдан да кимрәк вакыт кала туктатылса, Жирлек Советы карары буенча яңа Башлыкны сайлау үткәрелмәскә мөмкин.

6. Вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган муниципаль берәмлек башлығы (Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенен югары башкарма органы житәкчесе) муниципаль берәмлек башлығы Вазыйфасыннан читләштерү турында йә муниципаль берәмлек вәкиллеке органының отставкага китү турындагы карары нигезендә әлеге хокукый актка яисә суд тәртибендә карарына шикаять биргән очракта, муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы муниципаль берәмлек башлығын үз составыннан яисә конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар саныннан сайланган муниципаль берәмлек башлығын закон көченә кәргәнче сайлау турында карар кабул итәргә хокуклы түгел;

7. Жирлек башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, Жирлек Советы тарафыннан үз составыннан яисә конкурс комиссиясе тарафыннан конкурс нәтижәләре буенча тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан сайлап куела торган Жирлек башлығын сайлау вәкаләтләре шул рәвешле туктатылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта, әгәр Жирлек Советының вәкаләтләре вакыты чыкканчы алты айдан да ким вакыт калса, Жирлек башлығын Жирлек Советы составыннан сайлау яңа сайланган жирлекнең беренче утырышында, ә конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан жирлек башлығын сайлау - вәкаләтле составта Жирлек Советы сайланганнан соң өч ай дәвамында башкарыла.

V БҮЛЕК. Жирлек Башкарма комитеты

48 статья. Жирлек Башкарма комитеты - жирле үзидарәненең башкарма-боеру органы

1. Жирлек Башкарма комитеты жирле үзидарәненең башкарма-боеру органы булып тора.

2. Жирлек Башкарма комитетының рәсми исеме - «Арча шәһәре башкарма комитеты».

3. Жирлек Башкарма комитеты Жирлек Советына, Жирлек башлыгына һәм Жирлек халкына хисап тотә һәм аның контролендә була.
4. Жирлек Башкарма комитеты Арча шәһәре гербы сурәтләнгән һәм үз исеме булган мөһергә, бланкка ия.
5. Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары Жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

49 статья. Жирлек Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы Башкарма комитет житәкчесе тәкъдиме буенча Жирлек Советы тарафыннан раслана.
2. Жирлек Башкарма комитеты структурасына Башкарма комитет житәкчесе, аның урынбасары, башка вазыйфаи затлар һәм Башкарма комитетның тармак (функциональ) органнары керә.
3. Жирлек Башкарма комитеты органнары Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан раслана торган нигезләмәләр нигезендә эш итә.
4. Башкарма комитет эшчәнлегендә ярдәм күрсәтү, үз компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү бурычларын килештерелгән Жирлек Башкарма комитеты каршында Жирлек башкарма комитеты житәкчесе карары белән координация, эксперт һәм башка ижтимагый (консультатив) советлар төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән советлар Жирлек Башкарма комитеты структурасына керми. Аларда эш ижтимагый башлангычларда тормышка ашырыла.

50 статья. Башкарма комитет вәкаләтләре

1. Жирлек Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- шәһәр бюджеты проектын төзи, шәһәр бюджетын үти, шәһәр бюджетының үтәлеше турында хисап төзи;
- кирәкле документлар һәм материаллар белән шәһәр бюджеты проектын (бюджет проекты һәм урта сроклы финанс планы) шәһәр Советы раславына кертә;
- бюджетара трансфертларны бүлү методикаларын һәм (яисә) бирү тәртибен эшли һәм раслый;

- шәһәр бюджетын үтәүне һәм бюджет хисабы төзүне тәэмин итә, шәһәр Советын раслауга шәһәр бюджетының үтәлеше турында хисап тапшыра;
- муниципаль бурыч белән идарә итүне тәэмин итә;
- жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен эшләүне тәэмин итә;
- жирлек бюджетын үтәүне, жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен үтәүне оештыра;
- жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен үтәү турында хисаплар әзерләүне тәэмин итә;
- шәһәрнең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын чагылдыра торган статистик күрсәткечләрне жыюны һәм законнарда билгеләнгән тәртиптә тиешле дәүләт хакимияте органнарына тапшыруны оештыра;
- шәһәр Советы карарлары нигезендә муниципаль кыйммәтле кәгазьләр чыгару, кредитлар алу, муниципаль гарантияләр бирү юлы белән муниципаль алынмаларны гамәлгә ашыра һәм муниципаль мөлкәт сала;

2) Жирлек территориясендә муниципаль милеккә идарә, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- Жирлек муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, алардан файдалану, эш итү һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;
- Жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очракларда муниципаль мөлкәтне читләштерү турында тәкъдимнәрне, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәрне Совет тарафыннан килештерүгә (раслауга) кертә;
- Жирлекнең икътисади һәм социаль үсешендә муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән хезмәттәшлек турында шартнамәләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;
- Жирлек Советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлегенә максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәэмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп оештыру һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән Вазыйфасыннан азат итә;
- муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып ала; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан

муниципаль биремне үтәүне финанс белән тәэмин итә; Жирлекне төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль-мәдәни ихтыяжларын канәгәтләндерү өчен кирәкле хезмәт күрсәтүләр башкару, жирлекнең үз матди һәм финанс чараларын кулланып, башка эшләрне башкаруга заказчы булып тора;

- социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга 1996 елның 12 гыйнварындагы «Коммерциягә карамаган оешмалар турында» 7-ФЗ номерлы Федераль законның 31.1 һәм 31.3 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ярдәм күрсәтә;

полиция участок уполномоченные Вазыйфасын биләүче хезмәткәргә Жирлекнең административ участогында эшләү өчен бина бирә;

3) территориаль планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигать мохитен саклау өлкәсендә:

- Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы нигезендә жирлекнең генераль планы проектын һәм жирлекнең башка шәһәр төзелеше документациясе проектларын эшли һәм Совет раславына кертә, аларны гамәлгә ашыруны тәэмин итә;

- Жирлек территориясендә урнашкан капитал төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә объектлар төзелешенә, аларны эксплуатациягә кертүгә рөхсәт бирә;

- адрес кирәкле объектларга адреслар бирә, адресларны үзгәртә, гамәлдән чыгара, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларынан, региональ яисә муниципаль әһәмияттәге автомобиль юлларынан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге жирле юлларынан тыш), шәһәр чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирә, мондый исемнәрне үзгәртә, гамәлдән чыгара, мәгълүматны дөүләт адреслы реестрында урнаштыра;

- муниципаль милектәге жирләрдән рациональ файдалануны һәм саклауны планлаштыра һәм оештыра;

- Жирлек территориясендә законнарда билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән сатып алу юлы белән дә, жир кишәрлекләре бирә һәм ала;

- Жирлек жирләреннән файдалануга муниципаль жир контролен гамәлгә ашыра;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, табигатьтән файдалану турындагы законнарны боза торган әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы

предприятиеләрнен, учреждениеләрнен, оешмаларның гамәлләре турында тиешле органнарга хәбәр итә;

Жирлек территориясендә жирле әһәмияттәге дөвалау-савыктыру жирлекләрен һәм курортларны төзи, үстерә һәм саклауны тәэмин итә, шулай ук жирле әһәмияттәге махсус сакланылучы табигать территорияләрен файдалану һәм саклау өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;

- Россия Федерациясенең су законнарында билгеләнгән чикләрдә, су объектлары милекчесенең вәкаләтләрен гамәлгә ашыра, алардан файдалануның чикләүләре турында халыкка мәгълүмат бирә;

- муниципаль урман контролен гамәлгә ашыра.

4) төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрақларда биналарны, корылмаларны карый һәм мондый карау барышында ачыкланган хокук бозуларны бетерү турында тәкъдимнәр бирә;

- муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуны оештыра, аның исәбен алып бара, жирлек территориясендә торак төзелеше өчен шартлар тудыруны тәэмин итә;

- социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарга мохтажлар буларак гражданны билгеләнгән тәртиптә исәпкә ала;

- муниципаль һәм хосусый торак фондының торак урыннарын билгеләнгән тәртиптә яшәү өчен яраксыз дип таний. Күпфатирлы йортлардан тыш, барлык торак урыннары Россия Федерациясе милкендә булган, авария хәлендә һәм жимерелергә яисә реконструкцияләнергә тиешле күпфатирлы йортлардан тыш, торак урыннары яңадан урнаштыруны һәм яңадан планлаштыруны килештерә;

- торак законнары нигезендә Жирлектә яшәүчеләрне һәм торак урыннарга мохтажларны, аз керемле гражданны торак урыннары беләнтәэмин итә;

- муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуны, торак төзелеше өчен шартлар тудыруны оештыра;

- муниципаль торак фондыннан муниципаль торак фондыннан файдалануга һәм аны саклауга, әлеге фондның санитария һәм техник кагыйдәләрендә һәм нормаларында, законнарның башка таләпләрендә билгеләнгән торак урыннарының туры килүенә муниципаль торак контролен гамәлгә ашыра;

- Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыра, аларда юл хәрәкәте куркынычсызлыгын тәэмин итә, парковкалар (парковка урыннары)

эшчәнлеген булдыруны һәм тәэмин итүне дә кертеп; Поселение торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттеге автомобиль юлларының сакланышын муниципаль тикшереп тора; автомобиль юлларыннан файдалану һәм юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә Россия Федерациясе законнары нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

- Жирлек территориясендә эшләуче жәмәгать транспортының маршрутларын, хәрәкәт графигын, тукталыш урыннарын раслый яисә килештерә;

- жәмәгать транспорты тукталышы өчен бирелгән урыннарны төзекләндерүне тәэмин итә;

- халыкны элемтә хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыруны тәэмин итә;

5) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- Жирлек чикләрендә халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәэмин итүне, су чыгаруны, халыкны ягулык белән тәэмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыра;

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра; базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

- халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне, жирлек китапханәләренең китапханә фондларын туплауны һәм аларның сакланышын тәэмин итүне оештыра;

- мәдәният оешмаларының халыкның ялын оештыру һәм хезмәт күрсәтүләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- Жирлек территориясендә физик культураны һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тәэмин итә, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын уздыруны оештыра

- Жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыра һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерә, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буе полосаларына ирекле керүен тәэмин итүне дә кертеп;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәэмин итә;

- энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны гамәлгә ашыра, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды тәшкил итә торган күпфатирлы йортларга энергетика тикшерүен уздыруны оештыра, энергияне сак тоту

турындагы һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру турындагы законнарда каралган башка чаралар оештыра һәм үткәрә;

- «Жылылык белән тәэмин итү турында» федераль законда каралган жылылык белән тәэмин итүне оештыру вәкаләтләрне гамәлгә ашыра

- коммуналь инфраструктура системасына тоташтыру тарифларын, коммуналь комплекс оешмаларын тоташтыруга тарифларны, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларны, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмә түләүләргә жайга сала;

- "Су белән тәэмин итү һәм су бүлеп бирү турында» Федераль законда каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

6) авыл хужалыгын һәм эшкүарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү өчен шартлар тудыра, кече һәм урта эшкүарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

7) төзекләндерү өлкәсендә:

- көнкүреш калдыкларын һәм чүп-чарны жыюны һәм чыгаруны оештыра;

- Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслай, шул исәптән алар урнашкан биналарны (торак йортларны да кертеп), корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту таләпләрен, тиешле биналарның һәм корылмаларның фасадларын һәм киртәләрен тышкы кыяфәтенә, аларны төзекләндерү эшләре исемлеген һәм аларны үтәүнең ешлыгын билгели; биналарның (бүлмәләреннән) һәм корылмаларның тирә-юнь территорияләрен төзекләндерүдә катнашу тәртибен билгели;; жирлек территориясен төзекләндерү (урамнарны яктырту, территорияләргә яшелләндерү, урам исемнәре һәм йорт номерлары язылган күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту), шулай ук жирлекнең торак пунктлары чикләрендә урнашкан шәһәр урманнарын, аеруча саклана торган табигать территорияләрен куллану, саклау, яклау, янадан торгызуны да кертеп) оештыра;

8) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә

- Жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэмин итә;

- дәүләт хакимияте органнарының һәм дәүләт вазыйфаи затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның жирле үзидарә

хокукларын боза торган актларына билгелэнгән тәртиптә, шул исәптән судка яисә арбитраж судка шикаять бирә;

- Жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләрне кисәтүдә һәм алардан килгән зыяннарны бетерүдә катнаша;

-Жирлек торақ пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлығы чараларын үткөрүне тәмин итә;

- территориаль оборона һәм гражданнар оборонасы, халыкны һәм жирлек территориясен табиғый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыруны тәмин итә; гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыруны тәмин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгелэнгән тәртиптә гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү куркынычы яисә килеп чыгу куркынычы турында халыкка вақытында хәбәр итүне һәм халыкка мәгълүмат бирүне тәмин итә;

- Жирлек территориясендә авария-коткару хезмәтләре һәм (яисә) авария-коткару формированиеләре эшчәнлеген тәмин итә, тәмин итә;

- су объектларында кешеләрнең куркынычсызлығын тәмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыруны тәмин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне эзерләүне һәм уздыруны оештыру һәм матди-техник тәмин итүне Поселение чикләрен үзгәртү, Жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне гамәлгә ашыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар үткөрүгә, спорт, тамаша кылу һәм башка массакүләм жәмәгать чараларын оештыруга бәйле законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- Террорчылыкны һәм экстремистлыкны профилактикалауда, шулай ук жирлек территориясендә террорчылык һәм экстремистлык чагылышлары нәтижеләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнаша;

- Жирлек чикләрендә коррупциягә каршы тору чараларын күрә;

- жәмәгать тәртибен саклау буенча халыкның ирекле формированиеләре эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

- Жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниәтен саклап калу һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләү өлкәсендә:

- Жирлек милкендәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклап калуны, алардан файдалануны һәм аларны популярлаштыруны, жирлек территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) өһәмияттәге мәдәни халык объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклауны, саклауны тәэмин итә;
- Жирлектә халык сәнгать һөнәрләрен саклап калу, торгызу һәм үстерү өчен шартлар тудыра;
- Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль музейларның карап тотуны тәэмин итә;
- Жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;
- Жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тудыра, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыра.

10) жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә;

- Жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;
- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларының исәбен алып бара һәм алардан тиешенчә файдалануны тәэмин итә;
- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;
- Жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларынан аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен өстәмә файдалануны Жирлек Советы карарлары нигезендә тәэмин итә;

11) башка вәкаләтләр:

- Жирлек ихтыяжлары өчен ясалма жир кишәрлекләре булдыру өчен кирәкле эшләрне башкаруны, ачык аукцион уздыруны федераль закон нигезендә ясалма жир кишәрлеге төзү турында шартнамә төзү хокукын тәэмин итә;

- Жирлек башлығының эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка төрле тәэмин итүне гамәлгә ашыра;
- Жирлекнең архив фондларын булдыруны тәэмин итә;
- әлеге Уставның 6 статьясындагы 1 өлешенә 8-10, 17 һәм 20 пунктларында каралган Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү максатларында күчәргечләр өчен социаль әһәмиятле эшләрне (шул исәптән дежурстволарны) ирекле нигездә башкаруга гражданның жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра;
- махсус икътисади зона территориясендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;
- Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләрне, законнарда, әлеге Устав тарафыннан кертелгән вәкаләтләрдән тыш, Жирлек Советы яисә жирле үзидарәнең башка органнары компетенциясенә Жирлек Советы карарлары белән гамәлгә ашыра.

12) Жирлек Башкарма комитеты муниципаль-хосусый партнерлык өлкәсендә түбәндәгеләрне гамәлгә ашыра:

- муниципаль-хосусый партнерлык проектың гамәлгә ашырганда, жирле үзидарә органнары эшчәнлеген координацияләүне тәэмин итә;
- муниципаль-хосусый партнерлык турында килешү төзү хокукына конкурслар уздыру өчен конкурс документациясен гавами партнерга килештерә;
- муниципаль-хосусый партнерлык турындагы килешүне гамәлгә ашыруны мониторинглауны гамәлгә ашыру;
- муниципаль-хосусый партнерлык турындагы килешүне гамәлгә ашыру барышында гавами партнерларның һәм хосусый партнерларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклауда ярдәм итә;
- муниципаль-хосусый партнерлык турында төзелгән килешүләр реестрын алып бара;
- муниципаль-хосусый партнерлык турында килешү хакында мәгълүматның ачыклығын һәм һәркем файдалана алырлык булуын тәэмин итә;
- муниципаль-хосусый партнерлык турындагы килешүне гамәлгә ашыру мониторинга нәтижеләрен вәкаләтле органга тапшыра;
- «Россия Федерациясендә дәүләти-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» 2015 елның 13 июлендәге 224-ФЗ номерлы Федераль законда, башка федераль законнар, Россия Федерациясе субъектларының законнары

һәм норматив хокукый актлары, әлеге устав һәм муниципаль хокукый актлар белән каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра...

2. Башкарма комитет Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

- Жирлек музейларын төзи;

- Жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;

- Жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм итә;

- Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнаша;

- муниципаль янғын сағын төзи;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә.

- инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләренә «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оешмаларга ярдәм күрсәтә;

- оешмалар тарафыннан федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда хезмәт күрсәтүләренә сыйфатын бәйсез бәяләүне оештыру өчен шартлар тудыра;

- гражданның торақ законнары нигезендә социаль файдаланудагы торақ фондының торақ урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торақ фондының торақ урыннары бирә;

- шәһәр территориясендә яшәүче хужасыз йорт хайваннарын аулау һәм асрау чараларын күрә;

- «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыра.

3. Жирлек Башкарма комитеты муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган була.

Жирлек Башкарма комитетының муниципаль контроль өлкәсендәгә вәкаләтләрәнә түбәндәгеләр керә:

1) Жирлек территориясендә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

2) жирле үзидарә органнарына вәкаләтләр бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) аны үткәрү күрсәткечләре һәм методикасы Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан расланган эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольнең нәтижәләгән мониторинглауны оештыру һәм үткәрү;

5) федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру функцияләрен жирлекнең башкарма комитеты органнарына мондый органнарның статусын билгеләүче хокукый актлар нигезендә йөкләргә мөмкин.

Юридик затларга, шәхси эшқуарларга муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга, тикшерүләргә оештыруга һәм уздыруга бәйле мөнәсәбәтләргә карата «Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшқуарларның хокукларын яклау турында» 2008 елның 26 декабрендәгә 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

51 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе

Жирлек Башкарма комитетын Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе житәкли.

2.Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе әлегә Вазыйфага контракт буенча билгеләнүче жирле үзидарә вазыйфаи заты булып тора.

3. Шәһәр башкарма комитеты житәкчесе үз вәкаләтләрен башкарганда:

1) шәһәр Советы контролендә була һәм аңа хисап тотат;

2) шәһәр Советына үз эшчәнлегенә нәтижәләре һәм шәһәр башкарма комитеты турында, шул исәптән шәһәр Советы куйган мәсьәләләргә хәл итү турында еллык хисаплар тапшыра;

3) жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча шәһәрнең башкарма комитеты тарафыннан вәкаләтләргә һәм шәһәрнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итә.

4. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыра.

5. Башкарма комитет житәкчесе, педагогик, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, эшқуарлык, шулай ук башка түләүле эшчәнлек белән шөгьльләнергә хокуксыз.

Шул ук вакытта укытучылык, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек бары тик чит дөүләтләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданны булмаган затлар акчалары исәбеннән генә финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясенң халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса. Башкарма комитет житәкчесе, Россия Федерациясенң халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлар яки күзәтү советлары, чит ил коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә эшләүче аларның структур бүлекчәләренң башка органнары составына керергә хокуксыз.

6. Аерым оештыру-күрсәтмә функцияләрен гамәлгә ашыру өчен Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе урынбасарга ия, ул шулай ук Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе вакытлыча булмаган (авыру яисә отпуск белән бәйлә) очракта яисә үз бурычларын үтәү мөмкин булмаганда яки вәкаләтләргә вакытыннан алда туктатылганда, Башкарма комитет житәкчесе вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

7. Шәһәр башкарма комитеты житәкчесе "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда, "Дөүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен контрольдә тоту турында" 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль законда, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны,

акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны һәм (яисә) чит ил финанс инструментларына ия булуны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

52 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесен билгеләү тәртибе

1. Башкарма комитет житәкчесе булып, әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләр вакытына конкурс нәтижәләре буенча төзелә торган контракт буенча Башкарма комитет житәкчесе Вазыйфасына билгеләнә торган зат яисә Жирлек башлыгы тора.

Башкарма комитет житәкчесе белән контракт затны Башкарма комитет житәкчесе Вазыйфасына билгеләү турында карар кабул иткән Жирлек Советының вәкаләтләре чорына (яна чакырылыш Жирлек Советы эшли башлаган көнгә кадәр), әмма кимендә ике елга төзелә.

2. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе өчен контракт шартлары Жирлек Советы тарафыннан раслана. Федераль закон яисә Татарстан Республикасы законы белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган очракта, аерым дәүләт вәкаләтләре күченеше контрактка мәжбүри тәртиптә Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән шартлар кертелә.

3. Башкарма комитет житәкчесе Вазыйфасына кандидатлар түбәндәгеләргә ия булырга тиеш:

- һөнәри юнәлештәге югары белем;

- кимендә ике ел муниципаль хезмәт стажы яисә белгечлек, әзерлек юнәлеше буенча кимендә дүрт ел эш стажы;

- дәүләт органының, жирле үзидарә органының, шулай ук аларның структур бүлекчәләре житәкчеләренә Вазыйфаларында кимендә өч ел дәвамында оешма житәкчесе, житәкче урынбасарының идарә эшчәнлегә тәҗрибәсе.

4. Башкарма комитет житәкчесе Вазыйфасын биләүгә конкурс әлеге Устав һәм Жирлек Советы карары белән билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

5. Муниципаль берәмлекнең башкарма комитеты житәкчесе өчен контракт шартларының Жирлек Советы расланганнан соң Жирлек башлыгы ике атналык срокта конкурсны уздыру датасын, вакытын һәм урынын билгели, шулай ук контракт проекты текстын раслый.

6. Конкурс шартлары, аны уздыру датасы, вакыты һәм урыны турында белешмәләр, контракт проекты конкурс уздырылган көнгә кадәр 20 көннән дә

соңга калмыйча массакуләм мәғлүмат чараларында бастырып чыгарылырга тиеш.

7. Конкурс үткәрү өчен конкурс комиссиясе төзелә. Конкурс комиссиясе әғзаларының гомуми саны Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

8. Жирлекнең конкурс комиссиясе әғзалары Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

9. Башкарма комитет житәкчесе Вазыйфасына конкурс нәтижеләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан Жирлек Советы рәисе билгеләнә.

10. Жирлек Башлығы тарафыннан Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе белән контракт төзелә.

53 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенең вәкаләтләре срогы

1. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе белән килешү авыл жирлеге башкарма комитеты житәкчесе вазифасына (яңа чакырылыш Жирлек Советы эшли башлаганчы) затны билгеләү турында карар кабул иткән Жирлек Советының вәкаләтләре срогына, ләкин ике елдан да ким булмаган вакытка төзелә.

2. Жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамлангач, Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе Жирлек Башкарма комитетының яңа житәкчесе билгеләнгәнче үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны дәвам итә.

54 статья. Башкарма комитет житәкчесе вәкаләтләре

Башкарма комитет житәкчесе:

1) Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегенә бердәм башлангыч принципларында житәкчелек итә һәм Башкарма комитет тарафыннан үз компетенциясенә керә торган вәкаләтләрнең үтәлүе өчен шәхси жаваплылык тотат;

2) Жирлек Советы, Жирлек башлығы, Жирлек жирле үзидарәсенә башка органнары һәм башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә Жирлек Башкарма комитеты мәнфәгатләрен чагылдыра;

3) Жирлек Советы каравына Жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра;

4) Жирлек Советы каравына Жирлекнең комплекслы социаль-икътисади үсеш планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтөлеше турындагы хисапларны тапшыра;

5) Жирлек әмәгать Советы раславына Башкарма комитет структурасы проектын кертә, хезмәткәрләр санының иң чик структурасы һәм хезмәткә түләү фонды билгеләгән структура нигезендә Башкарма комитетның штат расписаниесен раслай;

6) Жирлек башлыгы белән килештереп, Башкарма комитет житәкчесе урынбасарын Вазыйфадан азат итә, муниципаль хезмәткәрләрне һәм жирлек Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен Вазыйфага билгели һәм Вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотта, аларга карата кызыксындыру һәм дисциплинар жаваплылык чаралары күрә;

7) расланган бюджет нигезендә Жирлек акчалары белән эш итә, банк учреждениеләрендә Жирлекнең бюджет һәм башка счетларын ача һәм яба;

8) жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен урнаштыруның башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла һәм (яисә) аны гамәлгә ашыруны тәмин итә, аларны үтәгән өчен шәхси жаваплылык тотта; тиешле законнар нигезендә һәм гамәлгә ашырыла тапшырылган дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;

9) Жирлек Башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук Башкарма комитет эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

Елына бер тапкырдан да ким булмаган яисә Жирлек Советы башлыгы таләбе буенча Жирлек Советына үзенә эшчәнлегә һәм Башкарма комитет эшчәнлегә турында хисап тапшыра;

11) Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегә турында халыкка даими хәбәр итә, Жирлек Башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданны кабул итүне оештыра, айга бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә гражданны кабул итә, гражданның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

12) дөүләт һәм башка органнардагы жирлекнең мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау чараларын күрә, Башкарма комитет исемнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр тапшыра;

13) законнар, әлегә Устав, Жирлек Советы карарлары һәм төзелгән контракт нигезендә башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыра.

Шәһәр башкарма комитеты җитәкчесе "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә һәм тыюларны үтәргә һәм бурычларны үтәргә тиеш.

«55 статья. Җирлек Башкарма комитеты җитәкчесе вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Башкарма комитет җитәкчесе вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китү;

3) әлеге статьяның 2-3 өлешләре нигезендә контрактны өзү;

4) «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законның 74 статьясы нигезендә Вазыйфасыннан ваз кичү;

5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылу;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылу яисә вафат дип игълан ителү;

7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) Россия Федерациясе чикләреннән даими яшәү урынына китү;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын тукталу, Россия Федерациясенен халыкара шартнамәсендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы җирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил гражданлыгын алырга йә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы чит ил гражданы яисә башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданы чит ил гражданы, җирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы чит ил гражданлыгы тукталу;

10) хәрби хезмәткә чакырылу яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә китү;

11) «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законның 13 статьясы нигезендә гамәлгә ашырыла торган халыкны, шулай ук Поселекне юкка чыгарган очракта, үзгәртеп кору;

12) Жирлек белән шәһәр округы берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;

13) Жирлек яки шәһәр округы чикләре үзгәрү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучылар саны 25 проценттан арту.

14) халыкның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу.

15) "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының анарның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" 03.12.2012 № 230-ФЗ Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлары (кертәмнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында" Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тьюларны, бурычларны үтәмәү.

2. Башкарма комитет житәкчесе белән контракт яклар килешүе буенча яисә түбәндәгеләрнең гаризасы нигезендә суд тәртибендә өзәләргә мөмкин:

1) Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итүгә кагылышлы өләшендә, шулай ук өләге Уставның 51 статьясындагы 5 өләшендә билгеләнгән чикләүләргә үтәмәүгә бәйле рәвештә, контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә, шулай ук өләге Уставның 51 статьясындагы 5 өләшендә билгеләнгән чикләүләргә үтәмәүгә бәйле рәвештә- Жирлек Советы яисә Жирлек башлыгы гаризасы;

2) - федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләргә гамәлгә ашыруга кагылышлы өләштә контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә, шулай ук өләге Уставның 51 статьясындагы 5 өләшендә билгеләнгән чикләүләргә үтәмәүгә бәйле рәвештә- Татарстан Республикасы Президенты гаризасы;

3) Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан контракт шартларын бозулуга бәйле рәвештә-Башкарма комитет житәкчесе гаризасы.

3. Башкарма комитет житәкчесе белән контракт "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда, "Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль законда, "Аерым категориядәге

затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлар (кертемнәр) ачуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил милкенә һәм мөлкәтенә каршы тору турында Россия Федерациясе законнары нигезендә ачыклана торган мәгълүматлар, Россия Федерациясе законнары нигезендә ачыклана торган белешмәләрнең һәм (мөлкәткә каршы чаралар) ачуны һәм аларны үтәмәүгә бәйле рәвештә Россия Федерациясе субъектының иң югары вазыйфаи затының (Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенен иң югары башкарма органы житәкчесенен) гаризасы нигезендә өзелергә мөмкин.

4. Башкарма комитет житәкчесе вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, аңа суд карары буенча сак астына алу рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары күчәргән яисә Вазыйфасыннан вакытлыча читләштерелгән очракта, аның вәкаләтләрен вакытлыча Арча шәһәре башкарма комитеты житәкчесенен торак-коммуналь һәм жир мәсьәләләре буенча урынбасары башкара.

VI БҮЛЕК. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ, ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ ҺӘМ ЖИРЛЕК БАШКАРМА КОМИТЕТЫНЫҢ ҮЗАРА МӨНӘСӘБӘТЛӘРЕ

56 статья. Жирлек Советы, Жирлек башлыгы һәм Жирлек Башкарма комитетының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге Уставта билгеләнгән вәкаләтләргә бүлү нигезендә Жирлек Советы, Жирлек башлыгы һәм Жирлек Башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль башкара.

2. Жирлек Советы һәм Жирлек Башкарма комитеты, жирлекнең икътисади һәм социаль үсеш процесслары белән нәтижәле идарә итү максатыннан һәм халык мәнфәгатьләрендә законнарда, әлеге Уставта билгеләнгән формаларда, хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Жирлек Советы һәм Жирлек Башкарма комитеты кабул ителгән хокукый актларны кул куйган көннән жиде көн эчендә бер-берсенә жиберәләр.

4. Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенә Жирлек башкарма комитеты житәкчесенен, Башкарма комитетның башка вазыйфаи затларының хокукый актларын кабул итү, юк итү, үзгәрешләр яки өстәмәләр кертү турында тәкъдим белән мөрәжәгать итәргә, шулай ук анарга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

5. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе Жирлек Советына Жирлек Советының, Жирлек Башлығының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү яки өстәмәләр керту турындагы тәкъдим белән мөрәжәгать итәргә, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

6. Жирлек Башлығы Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенә Жирлек Советының эш планнарын һәм Жирлек Советы карарларының проектларын Жирлек Советы регламентында билгеләнгән тәртиптә жиберә.

7. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе, аның урынбасары яки алар тарафыннан вәкаләтле затлар Жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында, Жирлек Башлығы үткәрә торган утырышларда тавыш биру хокукы белән катнашырга хокуклы. Жирлек Башкарма комитеты вазыйфаи затлары язмача чакыру булганда, Жирлек Советы утырышларында катнашырга тиеш.

8. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе үткәргән утырышларда Жирлек башлығы, Жирлек Советы депутатлары катнашырга хокуклы.

57 статья. Жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча белешмә килештерү процедуралары уздыру юлы белән яисә суд тәртибендә хәл ителә.

VII БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ОРГАННАРЫ ҺӘМ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕҢ БАШКА ОРГАННАРЫ

58 статья. Жирлекнең Ревизия комиссиясе

1. Жирлекнең Ревизия комиссиясе жирле үзидарәнен даими эшләүче финанс контроле коллегиаль органы булып тора.

2. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәистән һәм ике әгъзадан тора.

3. Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәисе һәм әгъзалары Жирлек башлығы тәкъдиме белән биш елга сайлана. Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәисе һәм әгъзалары үз вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкаралар.

4. Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәисе һәм әгъзалары дәүләт яки муниципаль идарә, дәүләт яки муниципаль контроль, икътисад, финанс, хокук

өлкәсендә югары белемле һәм һөнәри эшчәнлек тәҗрибәсе булган гражданның була ала.

5. Жирлекнең Ревизия комиссиясе үз вәкаләтләре кысаларында оештыру һәм функциональ мөстәкыйльлеккә ия. Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәисе һәм әгъзалары эшчәнлеген гамәлгә ашыруга бәйле чикләүләр федераль закон белән билгеләнә.

6. Жирлекнең Ревизия комиссиясе түбәндәгеләрне башкара:

1) Жирлек бюджеты үтәлешен, жирлек бюджеты проектын, аның үтәлеше турындагы хисапны әзерләү һәм карау тәртибенең үтәлешен контрольдә тоту;

2) Жирлекнең муниципаль милкендә булган мөлкәт белән идарә итү һәм аның белән эш итүнең билгеләнгән тәртибенең үтәлешен контрольдә тоту;

3) Жирлек бюджетының аерым бүлекләре һәм статьялары буенча комплекслы ревизияләр һәм тематик тикшерүләр үткөрү;

4) Жирлек бюджетын раслау турында норматив хокукый акт проектына, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында норматив хокукый актка, жирлекнең жирле үзидарә органнары төзи торган шартнамәләргә, муниципаль программаларга һәм жирлек бюджеты мәсьәләләренә кагылышлы башка кирәкле документларга экспертиза ясау;

5) бюджет процессында хокук бозуларны һәм житешсезлекләргә анализлау һәм тикшерү, аларны бетерү, шулай ук бюджет процессын жайга салучы муниципаль хокукый актларны камилләштерү буенча тәкъдимнәр әзерләү һәм Жирлек Советына кертү;

6) Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы йөкләмәләре, Жирлек Советы депутатлары, Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе мөрәҗәгатьләре буенча бәяләмәләр һәм җаваплар әзерләү һәм бирү.

7. Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәисе-Жирле үзидарәнең вазыйфай заты.

Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәисе ревизия комиссиясе эшчәнлегенә белән житәкчелек итә һәм аның эшен оештыра, Ревизия комиссиясен дәүләт хакимияте органнарында һәм жирле үзидарә органнарында тапшыра, ревизия комиссиясенен отчетларын, бәяләмәләрен һәм җавапларын имзалый.

8. Жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан башкарыла торган тикшерүләрнең нәтиҗәләре Жирлек Советы утырышында фикер алышырга,

шулай ук Жирлек Советы билгеләгән тәртиптә бастырылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары аның таләбе буенча жирлекнең Ревизия комиссиясе компетенциясенә караган мәсьәләләр буенча кирәкле мәгълүмат һәм документлар тапшырырга тиеш.

10. Жирлекнең Ревизия комиссиясе үз исеме булган рәсми бланкка ия.

11. Жирлекнең Ревизия комиссиясе эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

12. Жирлекнең ревизия комиссиясе үз эшчәнлеген законнар, әлеге Устав һәм жирлекнең Ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә нигезендә башкара.

59 статья. Жирлекнең Сайлау комиссиясе

1. Жирлекнең Сайлау комиссиясе жирле үзидарә органнары структурасына керми торган, Жирлек Советына депутатлар сайлауларын, жирле референдумны әзерләү һәм үткөрүне, Жирлек Советы депутатын чакыртып алу, Жирлек чикләрен үзгәртү, Жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыра торган муниципаль орган булып тора.

2. Жирлекнең сайлау комиссиясе Федераль закон һәм Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән билгеләнгән тәртиптә Жирлек Советы тарафыннан төзелә.

3. Жирлекнең Сайлау комиссиясенен вәкаләтләре вакыты биш ел тәшкил итә.

4. Жирлекнең Сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы белән 6 әгъза составында формалаша.

5. Жирлекнең Саясат комиссиясе эшчәнлеген финансы ягыннан тәэмин итү Жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән салына.

6. Жирлекнең Сайлау комиссиясенен вәкаләтләре, аның эшчәнлегенә тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жайга салына.

7. Жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча Жирлек сайлау

комиссиясенә вәкаләтләре Татарстан Республикасы Территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнә ала.

VIII БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАН-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

60 статья. Юридик зат хокукына ия жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары Жирлек Советы һәм Жирлек Башкарма комитетына бирелә.

2. Жирлек Башкарма комитеты структурасы нигезендә, Жирлек Советы карары буенча, юридик зат хокуклары Жирлек Башкарма комитетының аерым органнарына бирелергә мөмкин.

61 статья. Юридик зат хокукына ия жирле үзидарә органнары

1. Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе Жирлек исеменнән милек һәм башка хокуклар һәм Вазыйфалар сатып алырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясарга мөмкин.

2. Жирлек Башлығы мөлкәт һәм башка хокукларны ала һәм гамәлгә ашыра, Жирлек Советы, район башлығы, депутатлар эшчәнлеген тәэмин итүгә, шулай ук Жирлек Советына беркетелгән муниципаль мөлкәт белән эш итүгә юнәлдерелгән район бюджеты акчаларын тотуга бәйлә судта ышанычнамәсез чыгыш ясый.

3. Жирлекнең юридик зат хокукларына ия жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен барлыкка килә торган муниципаль учреждениеләр булып торалар һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

62 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын тоту чыгымнарын финанслау бары тик Жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына гамәлгә ашырыла.

2. Законда, әлеге Уставта каралган очракларда, Жирлек Советы карарлары белән Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары Жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

IX БҮЛЕК. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНЫҢ ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРЫН БИЛӘҮЧЕ БАШКА ЗАТЛАРНЫҢ СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘРЕ

63 статья. Жирлек башлығының һәм аның даими нигездә эшләүче урынбасарының социаль һәм башка гарантияләре

Муниципаль берәмлек вәкилләкле органы депутатының, жирле үзидарәнен сайланулы органы әгъзасының, Татарстан Республикасында жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфай затының вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, әлеге Устав һәм башка муниципаль норматив актлар нигезендә жирлекләр башлығының һәм аның урынбасарының социаль һәм башка гарантияләре бирелә.

64 статья. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфай затлар эшчәнлегенен социаль һәм башка гарантияләре

1. Азат ителмәгән нигездә эшләүче Жирлек Советы депутатына, Жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу, Жирлек Советы йөкләмәләрен үтәү чорында Жирлек Советы билгеләгән күләмдә акчалата компенсация түләнә. Компенсация Жирлектәге уртача хезмәт хакы күләменнән исәпләнгән сәгәтлек түләүне, шулай ук законнар нигезендә эш сәфәре чыгымнарын түләүне үз эченә ала.

2. Үз вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкаручы Жирлек башлығы урынбасарына, әлеге Уставта каралган очракларда, Жирлек башлығы Вазыйфаларын башкарганда, Жирлек башлығының айлык акчалата түләвенен 90% ы күләмендә түләнә.

3. Жирлекнең Ревизия комиссиясе һәм Жирлекнең Сайлау комиссиясе әгъзаларына әлеге органнар эшендә катнашкан вакытта законнар, Жирлек Советы карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

65 статья. Жирлек башлығының, Жирлек Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатларының, Жирлек Башлығының хокук гарантияләре аларга карата жинаять яки административ жаваплылыкка тартканда, тоткарлау, сак астына алу, тентү, сорау алганда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук депутатларга карата алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт урыны, аларның

багажы, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар тарафыннан кулланыла торган элементә чаралары буенча оператив-эзләү чаралары үткәргәндә федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә Жирлек Советы депутаты, жирлек башлыгы әйткән фикере, тавыш биргәндә белдергән позициясе һәм аның Жирлек Башлыгы статусына туры килә торган башка гамәлләре өчен, шул исәптән вәкаләтләре вакыты чыккач та, жинаять яки административ жаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә Жирлек Советы депутаты, жирлек башлыгы тарафыннан гавами мыскыл итү, яла ягу яки Федераль закон белән каралган башка хокук бозу очрақларына кагылмый.

2.1. Депутат, жирле үзидарәнең сайлануны органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты граждан яисә жинаять эше буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкиллек очрақларынан тыш) буларак яисә административ хокук бозу турында эш буенча катнаша алмый.

Х БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ

66 статья. Жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазыйфаи затларының жаваплылығы

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында федераль законнар нигезендә жаваплы булалар.

67 статья. Жирлек Советы депутатларының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының Жирлек халкы алдындагы жаваплылығы

1. Жирле үзидарә органнарының, Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән Жирлек башлыгының, жирлектә яшәүчеләр алдында жаваплылығы аны сайлаган кешеләрнең ышанычын югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

2. Жирлек халкының ышанычын югалткан депутат, шул исәптән Жирлек башлыгы, әлеге Уставта каралган нигезләрдә һәм тәртиптә кире чакыртып алынырга мөмкин.

68 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазыйфаи затларының дәүләт каршындагы жаваплылығы

Жирлек Советын таркату, Жирлек Башлыгын, Башкарма комитет житэкчесен Вазыйфасыннан читлэштерү һәм эштән жибөрү тәртибе һәм нигезләре «Жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон белән билгеләнә.

69 статья. Жирлек башлыгын отставкага жибөрү

1. Жирлек Советы Федераль закон нигезендә Жирлек башлыгын отставкага жибәргә хокуклы.

2. Жирлек башлыгын отставкага жибөрү өчен нигезләр:

1) «Жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешенен 2 һәм 3 пунктларында каралган нәтижеләргә китергән карарлар, гамәлләр (гамәл кылмау);

2) «Жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда, башка федераль законнарда, әлеге Уставта каралган вәкаләтләргә гамәлгә ашыру буенча өч һәм аннан да күбрәк ай дәвамында жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча Вазыйфаларны үтәмәү һәм (яки) жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү буенча Вазыйфаларны үтәмәү;

3) Жирлек Советы тарафыннан Жирлек башлыгы эшчәнлегенә еллык хисап нәтижеләре буенча ике тапкыр рәттән канәгәтләнелерлек бәя бирелмәү.

4) "Коррупциягә каршы торы турында" 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрдәге 230-ФЗ номерлы "Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның чыгымнарының туры килүен тикшереп торы турында" Федераль закон, "Аерым категория затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмләр) ачуны һәм аларны саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәмәү;

5) Жирлек башлыгы, Жирлек Башкарма комитеты, Жирлекнең башка жирле үзидарә органнары, вазыйфаи затлары һәм ведомство карамагындагы оешмалар тарафыннан расасына, милләтенә, теленә, диненә һәм башка шартларга карап кеше һәм граждандар хокукларының һәм ирекләренен тигезлегә дәүләт гарантияләрен массакүләм төстә бозу, әгәр бу милләтара һәм конфессияара татулыкны бозуга китерә һәм милләтара (этникара) һәм

конфессияара низаглар тудыру, милләт, тел яки дини билгеләр буенча хокукларны чикләү һәм дискриминацияләү.

3. Жирлек башлыгын отставкага жибөрү турында Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше тәкъдим иткән инициатива Жирлек Советына кертелә торган мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә. Әлеге мөрәжәгать Жирлек Башлыгын отставкага жибөрү турындагы карар проекты белән бергә кертелә. Жирлек башлыгына һәм Татарстан Республикасы Президентына әлеге инициатива кертелү турында мөрәжәгать кәргән көннән соң килүче көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

4. Жирлек Советы депутатларының Жирлек башлыгын отставкага жибөрү турындагы инициативасын карау Татарстан Республикасы Президенты фикерен исәпкә алып гамәлгә ашырыла.

5. Жирлек Советы депутатларының Жирлек башлыгын отставкага жибөрү турындагы инициативасын караганда, жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итүгә кагылышлы һәм «Жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешенң 2 һәм 3 пунктларында каралган нәтижеләргә китергән карарлар, гамәлләр (гамәл кылмау) белән бәйле мәсьәләләрне карау күздә тотыла. Жирлек башлыгын отставкага жибөрү турында карар бары тик Татарстан Республикасы Президенты ризалыгы белән генә кабул ителергә мөмкин.

6. Татарстан Республикасы Президентының Жирлек башлыгын отставкага жибөрү турындагы инициативасы мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә, ул Жирлек Советының тиешле карар проекты белән бергә Жирлек Советына кертелә. Жирлек Башлыгына әлеге инициатива керү турында хәбәр мөрәжәгать кәргән көннән соң килүче көннән дә соңга калмыйча житкерелә.

7. Жирлек Советы депутатларының яисә Татарстан Республикасы Президентының Жирлек башлыгын отставкага жибөрү турындагы инициативасын карау тиешле мөрәжәгать кәргән көннән бер ай эчендә Жирлек Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Әгәр аның өчен Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе тавыш бирсә, Жирлек Советының Жирлек башлыгын отставкага жибөрү турындагы карары кабул ителгән дип санала.

9. Жирлек Советының Жирлек башлыгын отставкага жибөрү турындагы карары Жирлек Советы рәисе тарафыннан имзалана.

10. Әлеге Устав нигезендә Жирлек башлыгы Жирлек Советы составына хәлиткеч тавыш бирү хокукы белән керә һәм аның рәисе вәкаләтләрен башкара икән, Жирлек Башлыгын отставкага жибәрү турындагы карар Жирлек Советы утырышында рәислек итүче депутат тарафыннан имзалана.

11. Әгәр Жирлек Советы составына керүче һәм хәлиткеч тавыш белән аның рәисе вәкаләтләрен башкаручы Жирлек башлыгы аны отставкага жибәрү мәсьәләсе карала торган Жирлек Советы утырышында катнашса, әлеге утырыш Жирлек Советы тарафыннан вәкаләтләнгән Жирлек Советы депутаты рәислегендә уза.

12. Жирлек Советы тарафыннан Жирлек башлыгын отставкага жибәрү каралганда һәм карар кабул ителгәндә, түбәндәгеләр тәмин ителергә тиеш:

1) аңа әлеге утырышны уздыру датасы һәм урыны турында аларга алдан хәбәрнамә бирү, шулай ук жирлек Советы депутатлары яисә Татарстан Республикасы Президентының мөрәжәгатьләре һәм аны эштән жибәрү турында Жирлек Советы карары проекты белән таныштыру;

2) аңа эштән жибәрү өчен нигез булган хәлләргә карата Жирлек Советы депутатларына аңлатма бирү мөмкинлеге бирү.

13. Әгәр Жирлек башлыгы аны отставкага жибәрү турында Жирлек Советы карары белән килешмәсә, ул үзенә аерым фикерен язма рәвештә баян итәргә хокуклы.

14. Жирлек Советының Жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карары кабул ителгән көннән биш көннән дә соңга калмыйча рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Әгәр Жирлек Башлыгы эштән жибәрү мәсьәләсе буенча үзенә аерым фикерен язмага белдерсә, ул Жирлек Советының күрсәтелгән карары белән бер үк вакытта басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

15. Әгәр Жирлек Советы депутатлары яисә Татарстан Республикасы Президентының Жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасы Жирлек Советы тарафыннан кире кагылган булса, Жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы мәсьәлә Жирлек Советы утырышында каралганнан соң ике айдан соң кабат Жирлек Советына карауга кертелергә мөмкин.

70 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыгы

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылығы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

71 статья. Затларны, муниципаль Вазыйфаларны ышаныч югалуга бәйле рәвештә эштән азат итү (вазыйфадан азат итү).

1. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә муниципаль вазыйфа биләүче зат, ышаныч югалуга бәйле рәвештә, эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:

1) мәнфәгатьләр каршылыгының бер ягы булган зат тарафыннан аны булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чара күрелмәү;

2) зат тарафыннан үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренен) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәү яисә белә торып дәрәс булмаган яки тулы булмаган мәгълүмат бирү;

3) затның, Федераль законда билгеләнгән очрактардан тыш, коммерция оешмасы белән идарә итү органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) зат тарафыннан эшқуарлык эшчәнлегә башкарылу;

5) затның, әгәр Россия Федерациясенен халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлек яки күзәтчелек советлары, хөкүмәтнеке булмаган һәм Россия Федерациясе территориясендә эш итүче башка чит ил коммерциячел булмаган оешмалары һәм анарның структур бүлекчәләре составына керүе.

2. Муниципаль вазыйфа биләп торучы затка үзенә буйсынган зат тарафыннан мәнфәгатьләр каршылыгына китергән яки китерә ала торган шәхси кызыксынуы барлыкка килүе турында мәгълүм булганда, ул, ышаныч югалту сәбәпле, шулай ук муниципаль вазыйфа биләп торучы зат үзенә буйсынган мәнфәгатьләр каршылыгы тууның бер ягы булган зат тарафыннан тудырылган мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмау һәм (яки) жайга салу чаралары күрмәгән очракта эштән (вазыйфадан) азат ителергә тиеш.

XI БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

72 статья. Жирлек муниципаль хокукий актлары системасы

1. Жирлек муниципаль хокукий актлары системасына керә

1) Жирлек уставы;

2) жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар;

3) Жирлек Советының норматив һәм башка хокукий актлары;

4) Жирлек башлыгының, жирле үзидарәнең башка органнарының һәм вазыйфаи затларының әлеге Уставта каралган норматив һәм башка хокукий актлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукий актлар системасында иң югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукий актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукий актлар жирлекнең бөтен территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукий актларны үтәмәгән өчен гражданның, оешма житәкчеләре, дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә жаваплы.

5. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль конституциячел законнарга, федераль законнарга һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукий актларына, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына, башка норматив хокукий актларына каршы килмәскә тиеш.

6. Әлеге органнар яисә тиешле вазыйфалар юкка чыгарылган яисә күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеге үзгәртелгән очракта, вәкаләтләренә муниципаль хокукий актны кабул итү (бастырып чыгару) кертелгән жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан муниципаль хокукий актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлләре туктатылырга мөмкин, шулай ук суд

тарафыннан, ә жирле үзидарә органнарының федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала торган өлешендә-Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенен вәкаләтле органы яисә Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенен вәкаләтле органы тарафыннан.

7. Норматив характерга ия булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы, эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясе Президенты каршындагы вәкаләтле вәкилнен эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясе законнары нигезендә бирелгән тиешле күрсәтмәне алган очракта, жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнен вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән туктатыла. Бирелгән күрсәтмәнен үтәлеше турында жирле үзидарәнен башкарма-боеру органнары яисә жирле үзидарәнен вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкуарларның хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә - өч көн, ә жирлек Советы карар кабул ителгәннән сон өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

8. Шәһәрнен муниципаль норматив хокукый актлары, шул исәптән жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертеләргә тиеш.

73 статья. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү жирле референдумда гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белән белдерү юлы белән башкарыла.

2. Әгәр жирлек халкының турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарын гамәлгә ашыру өчен өстәмә муниципаль хокукый акт кабул итү (бастырып чыгару) кирәк булса, жирле үзидарә органы яисә күрсәтелгән актны кабул итү (бастырып чыгару) керә торган жирле үзидарәнен вазыйфаи заты референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән 15 көн эчендә тиешле муниципаль хокукый актны эзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль хокукый актны бастырып чыгару вакытын бозу Жирлек башлыгын чакыртып алу, Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату яисә Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

73.1. Жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдэләренен эчтәлегә

1. Жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдәләре Жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдәләре түбәндәге мәсьәләләренә жайга сала ала:

1) гомуми файдаланудагы территорияләренә карап тоту һәм мондый территорияләрдән файдалану тәртибе;

2) биналарның, төзелмәләреннән, корылмаларның фасад һәм киртәләү конструкцияләренен тышкы халәте;

3) төзеклэндерү элементларын проектлау, урнаштыру, карап тоту һәм торгызу, шул исәптән жир эшләрен башкарганнан соң;

4) муниципаль берәмлек территориясен, биналарны, төзелмәләренә, корылмаларны архитектура яктылыгын да кертәп, яктыртуны оештыру;

5) торақ пунктлар чикләрендә урнашкан газоннарны, чәчәк түтәлләрен һәм үлән үсемлекләре биләгән башка территорияләренә булдыру, карап тоту, торгызу һәм саклау тәртибен дә кертәп, муниципаль берәмлек территориясен яшеллэндерүне оештыру;

6) муниципаль берәмлек территориясендә мәгълүмат урнаштыру, шул исәптән урам исемнәре һәм йорт номерлары, элмэтакталар куелган күрсәткечләр урнаштыру;

7) балалар һәм спорт майданчыкларын, хайваннарны урамда йөртү өчен майданчыклар, парковкалар (парковка урыннары), кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту;

8) жәяүлеләр коммуникацияләрен, шул исәптән тротуарларны, аллеяларны, юлларны, сукмакларны оештыру;

9) күрсәтелгән территория буенча инвалидларның һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәренен тоткарлыксыз хәрәкәтен тәмин итү максатларында муниципаль берәмлек территориясен төзеклэндерү;

10) муниципаль берәмлек территориясен, шул исәптән кышкы чорда жыештыру;

11) яңгыр сулары агуны оештыру;

12) жир эшләрен үткәрү тәртибе;

13) тирә-юнь территорияләрен карап тотуда катнашу, шул исәптән, биналарның, төзелмәләрен, корылмаларның, жир кишәрлекләрен (мондый йортлар чикләре буенча төзелмәгән яки төзелгән күпфатирлы йортлардагы биналарның милекчеләреннән һәм (яки) башка законлы хужаларының, шул исәптән финанс, милекчеләрен һәм (яки) башка законлы хужаларының катнашуы (13 пункт 2018 елның 28 июненнән үз көченә керә);

14) Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнгән тәртип нигезендә тирә-юнь территорияләре чикләрен билгеләү (14 пункт 2018 елның 28 июненнән үз көченә керә);

15) муниципаль берәмлек территориясен бәйрәмчә бизәү;

16) муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү буенча чараларны тормышка ашыруда гражданныр һәм оешмаларның катнашу тәртибе;

17) муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен үтәүне тикшереп тору.

3. Россия Федерациясе субъекты законында, муниципаль берәмлекләрен табиғый-климат, географик, социаль-иқтисадый һәм башка үзенчәлекләреннән чыгып, муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән жайга салына торган башка мәсьәләләр каралырга мөмкин.

74 статья. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:

1) Жирлек Советы - Жирлек Советы карарлары;

2) Жирлек башлығы - Жирлек башлығының карары һәм күрсәтмәләре;

3) Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе - Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе карары һәм күрсәтмәләре.

2. Жирлекнең башка вазыйфаи затлары үз вәкаләтләре чикләрендә әлеге Уставта, башка муниципаль хокукый актларда билгеләнгән, анарның статусын билгели торган боерыклар һәм күрсәтмәләр чыгара.

75 статья. Муниципаль хокукый актларны әзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары Жирлек башлығы, Жирлек Советы депутатлары, Башкарма комитет житәкчесе, территориаль ижтимағый үзидарә

органнары, гражданның инициатив төркемнәре, шулай ук Жирлекнен Ревизия комиссиясе тарафыннан кертелә ала.

2. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушып бирелә торган документларның исемлеге һәм формасы Жирлек Советы регламенты, Жирлек Башлыгы, Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан билгеләнә.

76 статья. Жирлек Советының хокукый актлары

1. Жирлек Советы федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән аның компетенциясенә кертгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә үтәлергә тиешле кагыйдәләргә, жирлек башлыгын отставкага жиберү турында, шулай ук федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән аның компетенциясенә кертгән башка мәсьәләләр буенча Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы карарлары, әгәр «Россия Федерациясе жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек территориясендә үтәлергә тиешле кагыйдәләргә билгели торган карарлар, муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирлек Советының жирле салымнар һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгаруны, Жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнар гамәлгә ашыруны күздә тоткан карарлары Жирлек Советы каравына бары тик Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе инициативасы буенча яки аның бәяләмәсе булганда гына кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә Жирлек Советына карар проекты Жирлек Башкарма комитетына бирелгәннән соң утыз көн эчендә тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарлары Жирлек Башлыгы тарафыннан кабул ителгән көннән өч көн эчендә имзалана һәм әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә халыкка игълан ителә.

77 статья. Жирлек башлыгының хокукый актлары

Әгәр Жирлек Башлыгы Жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкара икән, законнарда, әлеге Уставта, жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара, әгәр Жирлек Башлыгы Жирлек

Башкарма комитеты Житәкчесе вәкаләтләрән башкара икән, әлеге Уставның 74 статьясында күрсәтелгән мәсьәләләр буенча Жирлек Башкарма комитеты карарларын һәм боерыкларын чыгара.

78 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенән хокукый актлары

Башкарма комитет житәкчесе Жирлек Башкарма комитетының законнарда, әлеге Уставта һәм Жирлек Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләрә чикләрендә, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр буенча Башкарма комитет карарларын, шулай ук Жирлек Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча Башкарма комитет күрсәтмәләрен чыгара.

79 статья. Жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган муниципаль норматив хокукый актларны, килешүләренә бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары, әгәр башкасы карар белән билгеләнмәгән булса, Жирлек башлыгы кул куйганнан соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы норматив-хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек Советының әлеге Уставны кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарлары Федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек Башлыгының, Башкарма комитет житәкчесенән һәм жирле үзидарәнән вазыйфай затларының хокукый актлары, әгәр хокукый актларда башкасы билгеләнмәгән булса, аларга кул куелган көннән үз көченә керә.

3. Кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы, гамәлгә куючы муниципаль берәмлек булган оешмаларның хокукый статусын билгели торган, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган шартнамәләр рәсми басылып чыкканнан (халыкка житкерелгәннән) соң үз көченә керә.

4. һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары: аның исеме, имзасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен - шулай ук

жирлек Советы кабул иткән датага), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфаи затның исеме, мөһере булырга тиеш.

5. Жирлек бюджеты, аның үтөлеше турында хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында, Жирлек Советы регламенты, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы тарафыннан кабул ителгән башка норматив-хокукый актлар, федераль закон белән чиклэнгән муниципаль норматив хокукый актлардан яисә аларның белешмәләр булган аерым нигезләмәләреннән тыш, аларга кул куелган көннән алып жиде көн эчендә рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Муниципаль сайлаулар, жирле референдум, Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү, Жирлек чикләрен үзгәртү, Жирлек Башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау, Жирлек Башкарма комитеты житәкчесен һәм аның урынбасарын билгеләү, жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләр һәм законнар нигезендә башка актлар мәжбүри рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирле үзидарә вазыйфаи затлары карары буенча басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукый актның реквизитлары күрсәтелә.

Муниципаль хокукый актлар, килешүләргә рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) түбәндәге юллар белән гамәлгә ашырыла:

- хокукый акт текстын (килешүләргә) жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган басма массакуләм мәгълүмат чараларында яисә жирлек территориясендә таратыла торган бүтән массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгару. Хокукый акт текстын башка массакуләм мәгълүмат чараларында бастырганда, әлеге басылуның рәсми булуы турында билге булырга тиеш;

- хокукый акт текстын (килешү) жирлекнең торак пунктлары территориясендә махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру. Әлеге стендларның саны һәм аларның урнашу урыннары Жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлек халкы тарафыннан муниципаль хокукый акт тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш;

-хокукый акт (килешү) текстын Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында <http://pravo.tatarstan.ru> адресы буенча урнаштыру;

-хокукый акт текстын (килешү) яки хокукый акт проектын «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре порталында районның рәсми сайтында урнаштыру;

9. Муниципаль хокукый актны (килешүне) бастырганда (халыкка житкергәндә) массакуләм мәгълүмат чарасының чыгу датасы яки тиешле актны (килешүне) халыкка житкерү датасы турында белешмәләр күрсәтелергә тиеш, алар актны жибәрә башлау (тарату) датасына яки аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры килергә тиеш.

10. Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән, жирле референдумда (гражданныр жыенында) кабул ителгән карарлар Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы дәүләт хакумияте органнары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

11. Муниципаль хокукый актны яисә жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүне рәсми бастырып чыгару булып аның тулы текстын әлеге муниципаль берәмлектә таратыла торган вакытлы матбугатта бастырып чыгару санала.

12. Муниципаль хокукый актларны һәм килешүләрне рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) өчен жирле үзидарә органнары шулай ук челтәрле басмадан файдаланырга хокуклы. Муниципаль хокукый актның рәсми челтәр басмасында тулы тексты басылып чыккан (урнаштырылган) очракта, күләмле график һәм таблица кушымталары басма матбугатта чыгарылмаска мөмкин.

ХІІ бүлек. Жирлекнең икътисади нигезләмәләре

80 статья. Жирлекнең икътисади нигезләмәләре

1. Жирлекнең икътисади нигезен муниципаль милектәге милек, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең милек хокуклары тәшкил итә.

81 статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Жирлек милкендә булырга мөмкин:

1) әлеге Федераль законда билгеләнгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрақларда, шулай ук аларга "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

3) Жирлекнең, муниципаль хезмәткәрләренң, муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары эшчәнлеген тәмин итү өчен Жирлек Советының норматив хокукый актлары нигезендә билгеләнгән мөлкәт;

4) жирле үзидарә органы тарафыннан федераль законнар белән билгеләнгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт.

5) Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен кирәкле мөлкәт.

2. Муниципаль берәмлекләрдә әлеге статьяның 1 өлеше таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очрақларда, әлеге мөлкәт федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда кире кайтарылырга (максатчан билгеләнешне үзгәртәргә) яисә читләштереләргә тиеш.

83 статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Жирле үзидарә органнары Жирлек исеменнән Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ия булалар, файдаланалар һәм алар белән эш итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр кылырга хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән башкарма хакимиятнең федераль органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрларын алып баралар.

84 статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятыләре

1. Жирлек муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне төзәргә, үзгәртеп корырга һәм бетерергә, хужалык жәмгыятыләре төзүдә, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципальара оешмалар төзүдә катнашырга мөмкин. Муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирле үзидарә органнары Жирлек исеменнән суОсидиар муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча жаваплы һәм аларны үтәүне федераль законда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә тәмин итәләр.

85 статья. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, Федераль Законда, Татарстан Республикасы законында башкача билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

XIV бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

86 статья. Жирлек бюджеты

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты Жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга жибәрелә торган керемнәр һәм жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләре жирлекләре, аларга федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән гамәлгә ашырыла торган керемнәр аерым-аерым карала.

4. Федераль законнарда һәм Россия Федерациясенә шулар нигезендә кабул ителә торган башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә)

Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджеты үтәләше турында хисап тапшыра.

87 статья. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын төзү, раслау, үтәү һәм аның үтәләшен контрольдә тоту Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль гамәлгә ашырыла. Жирлек бюджетын раслау, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проекты, Жирлек бюджетын раслау турында Жирлек Советы карары, аның үтәләше турында еллык хисап, Жирлек бюджеты үтәләше барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында квартал саен белешмәләр, аларны тотуга факттагы чыгымнар күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

3. Жирлек Советының Жирле салымнар турында муниципаль норматив-хокукый актларга үзгәрешләр кертү турында, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары керемнәрен үзгәртүгә китерә торган бюджет-хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган муниципаль норматив-хокукый актлары чираттагы финанс елына һәм план чорына жирле бюджет турында карар проекты Жирлек Советына кертеләсе көнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителәргә тиеш.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга төзелә һәм раслана (чираттагы финанс елы һәм план чоры).

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проекты Жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәэмин итү максатларында социаль-икътисадый үсеш фаразы нигезендә төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә һәм аның таләпләрен үтәү белән, Жирлекнең Башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә һәм срокларда Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә төзелә.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджетлары проектларын төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

-Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган Россия Федерациясе Федераль Собраниеенә Россия Федерациясе Президенты юллагасы нигезләмәләре;

-Россия Федерациясенәң бюджет, салым һәм таможня-тариф сәясәтенәң төп юнәлешләре (Россия Федерациясе субъектлары бюджет һәм салым сәясәтенәң төп юнәлешләре, муниципаль берәмлекләренәң бюджет һәм салым сәясәтенәң төп юнәлешләре);

-социаль-иқтисади үсеш фаразы;

-озак сроклы бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразы проектына үзгәрешләре);

-дәүләт (муниципаль) программалары (дәүләт (муниципаль) программалары проектлары, әлеге программаларга үзгәрешләре проектлары.

8. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турындагы карарда бюджет керемнәренәң гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытдыгына төп характеристикалар, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексендә, Татарстан Республикасы законнарында, Жирлек Советының муниципаль хокукый актларында (бюджет турындагы карардан тыш) билгеләнгән башка күрсәткечләре булырга тиеш.

9. Жирлек бюджеты турындагы карар белән түбәндәгеләр раслана:

- Жирлек бюджеты керемнәренәң баш администраторлары исемлегенә;

Жирлек бюджеты кытдыгын финанслау чыганақларының баш администраторлары исемлегенә;

- бюджет ассигнованиеләрен бюджет ассигнованиеләрен төрләре бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемнәре) буенча яисә чыгымнар төрләре бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, (муниципаль программалар һәм программага карамаган юнәлешләре), төркемнәр (төркемнәр һәм төркемчәләре) буенча һәм (яисә) чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнары классификациясенәң чыгымнар төрләре төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре), максатчан статьялар буенча, шулай ук әлеге Кодекста, Татарстан Республикасы Законендә, Арча район Советының муниципаль хокукый актында билгеләнгән очрақларда, бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бүлү;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- гавами норматив йөкләмәләрне үтәүгә жибәрелә торган бюджет ассигнование л әренәң гомуми күләме;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

- план чорының беренче елына жирлек бюджеты чыгымнарының шартлы рәвештә раслана торган (расланган) чыгымнарның гомуми күләме жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменәң кимендә 2,5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбенә каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), план чорының икенче елына жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменәң кимендә 5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбенә каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча);

- чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары;

- чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килүче елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиге күрсәтеләп;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексында билгеләнгән Жирлекләр бюджетының башка күрсәткечләре һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, Жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары нигезендә кабул ителгән башка күрсәткечләр.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм бюджет проектының икенче ел план чорының параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карар проекты расланган план чоры бюджеты күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның планлаштырылган чорының икенче елы күрсәткечләрен раслай.

Жирлек бюджетының план чоры параметрларын төгәлләштерү түбәндәгеләрне күздә тотат:

- чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карар проектын карау предметы булган күрсәткечләрне төгәлләштерүне раслау;

- Жирлек бюджеты чыгымнары ведомство структурасының расланган күрсәткечләр артыруны яисә киметүне раслау яисә аңа Жирлек бюджетының өстәмә максатчан статьялары һәм (яки) чыгымнар төрләре буенча бюджет ассигнованиеләр кергү.

11. Жирлек Советына чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта түбәндәгеләр кертелә:

- чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджетының һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

- агымдагы финанс елының узган чорынан соң Жирлекнең социаль-икътисады үсешенә якинча нәтижәләре һәм агымдагы финанс елына Жирлекнең социаль-икътисады үсешенә көтелә торган нәтижәләре;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлекнең социаль-икътисады үсеш фаразы;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджетының төп характеристикаларын фаразлау (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытлыгы);

- Жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методикалары проектлары) һәм исәпләре;

- чираттагы финанс елы ахырына һәм план чорының һәр елы ахырына муниципаль бурычның югарыгы чиге;

- агымдагы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;

- Жирлек Советы, Ревизия комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән күрсәтелгән органнарның Башкарма комитет белән каршылыктар барлыкка килгән очракта тапшырыла торган бюджет сметалары проектлары;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексында һәм әлеге Уставта билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турында карар проектына бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программада каралмаган юнәлешләре буенча бүлү турында карар кабул ителгән очракта, муниципаль программалар паспорты бирелә.

Бюджет турында карар проектында бюджет ассигнованиеләрен бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бүлү кушымтасы булмаса, бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бүлгән кушымта бюджет турындагы карар проектына кушымталар составына кертелә.

12. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проектын төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә Жирлек Башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

13. Жирлек Башкарма комитеты чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет турында карар проектын Жирлек Советы утырышы каравына агымдагы елның 15 ноябрәннән дә соңга калмыйча кертә.

14. Жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән Жирлек бюджеты турындагы карар проектын карау һәм раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елның 1 гыйнварыннан үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 1841 статьясы нигезендә күрсәткечләренә һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

15. Жирлек бюджеты турындагы карар, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) Жирлек бюджеты турындагы карар белән башкасы каралмаган булса, финанс елының 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм 31 декабрәнә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карар билгеләнгән тәртиптә имзаланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

16. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Жирлек бюджетының баланслылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салуны, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурыч күләмен һәм структурасын, Жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәүне тәмин итәләр.

17. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясенең бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

18. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.

19. Федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга жирлек бюджеты чыгымнарын тоту, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очраклардан тыш, рөхсәт ителми.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

88 статья. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр һәм хезмәт күрсәтүләр сатып алулар дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу өлкәсендә Россия Федерациясе законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирле бюджет акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

89 статья. Жирлектә гражданның үзара салым акчалары

1. Гражданның үзара салым акчалары дигәндә гражданның жирле эһәмияттәге конкрет мәсьәләләрне хәл итү өчен гамәлгә ашырыла торган бер тапкыр түләүләре аңлашыла. Гражданның үзара салымы тәртибендә түләүләр күләме муниципаль берәмлек халкы өчен (жирлек составына керә торган торак пункт) бертигез дәрәжәдә билгеләнә, моңа саны жирлек составына керә торган торак пунктта яшәүчеләрнең гомуми санының 30 процентыннан артыграк була алмаган һәм алар өчен түләүләр күләме киметелгә мөмкин булган аерым категория гражданны керми.

2. Әлеге статьяның 1 пункттында күрсәтелгән гражданның бер тапкыр бирелә торган түләүләрен кертү һәм алардан файдалану мәсьәләләре жирле референдумда хәл ителә, ә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлешенең 4.1 пункттында каралган очракларда жыенда.

90 статья. Жирлекнең муниципаль бурычлары

1. Муниципаль бурыч алулар дип муниципаль кыйммәтле кәгазьләрне урнаштыру юлы белән һәм заемчы буларак гавами-хокукый берәмлек буенча бурыч йөкләмәләре барлыкка килә торган кредитлар рәвешендә заем акчаларын гавами - хокукый берәмлек исемненән гавами - хокукый берәмлек бюджетына жәлеп итү аңлашыла.

2. Жирлек Башкарма комитеты Жирлек исемненән Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль бурыч алуларны гамәлгә ашыру хокукына ия.

91 статья. Бюджет хисабы. Жирлек бюджетының үтәләше турында еллык хисап

1. Жирлекнең бюджет хисабы еллык була.

2. Жирлекнең бюджет хисабы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисабы нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзелә.

3. Жирлек жирлегенәң бюджет үтәләше турында еллык хисап Жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисап, аны жирлек Советына тапшырганчы, тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисаплылыгын тышкы яктан тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисапка бәяләмә әзерләүне үз эченә ала.

Жирлек Советының бюджет үтәләше турында еллык хисабын тышкы тикшерү, Россия Федерациясе Бюджет кодексының һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексының таләпләрен үтәгән килеш, Жирлек жирлегенәң яисә Жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә Ревизион комиссиясе тарафыннан гамәлгә ашырыла.

5. Жирлек Башкарма комитеты, ана бәяләмә әзерләү өчен агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә сонга калмыйча, Жирлек бюджеты үтәләше турында хисап бирә. Жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисапка бәяләмә әзерләү бюджет акчаларының баш администраторларының еллык бюджет хисаплылыгын тышкы тикшерү күрсәткечләре нигезендә 1 айдан да артмаган срокта башкарыла.

6. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә Жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан Жирлек Советына бер үк вакытта Жирлек Башкарма комитетына жиберү белән башкарыла.

7. Жирлек Башкарма комитеты ел саен агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча, хисап финанс елы өчен Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапны, Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы башка бюджет хисабын һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документларны кушып, Жирлек Советына тапшыра.

8. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча Жирлек Советы Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны раслау яки кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек Советы тарафыннан Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисап кире кагылган очракта, ул мәгълүматларны дөрөс яки тулы булмаган чагылдыру фактларын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокта кабат тапшыру өчен кире кайтарыла.

9. Жирлек бюджеты үтөлеше турында хисап Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы карар белән Жирлек бюджеты керемнәренен, чыгымнарының һәм кытлыгының гомуми суммасы күрсәтелеп, хисап финанс елы өчен раслана.

Хисап финанс елында Жирлек бюджеты үтөлеше турында Жирлек Советы карарына аерым кушымталар белән түбәндәге күрсәткечләр раслана:

- Жирлек бюджеты керемнәре классификациясе кодлары буенча керемнәр;
- бюджет чыгымнарының ведомство структурасы буенча Жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча Жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarы классификациясе кодлары буенча Жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы;

Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы карар белән шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законы, Жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән башка күрсәткечләр раслана.

92 статья. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.
2. Жирлек бюджеты кассаның бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомство буйсынуындагы бердәмлеге нигезендә башкарыла.
3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, бюджет акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.
4. Жирлек бюджетын үтәү Жирлекнең жылма бюджет язмасы һәм Жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

93 статья. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган хокукый актлар, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан физик затларга бүтән түләүләр буенча гавами норматив йөкләмәләр һәм бурычлар, шулай ук дәүләт (муниципаль) контрактлары, шартнамәләр (киләшүләр) шартларын үтәүне тәэмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, башлангыч һәм аннан соңгыга бүленә.

2. Тышкы муниципаль финанс контроле Контроль-хисап палатасының контроль эшчәнлегенә булып тора.

3. Эчке муниципаль финанс контроле Финанс - бюджет палатасы органнары (вазыйфай затлар) булган муниципаль финанс контроле органнарының контроль эшчәнлегенә булып тора.

4. Башлангыч тикшерү Жирлекнең жирле бюджетын үтәү барышында бюджет бозуларын кисәтү һәм булдырмау максатларында башкарыла.

5. Аннан соңгы тикшерү аларның үтәлешенә законлылыгын, исәп-хисапның дәрәслеген билгеләү максатыннан, Жирлек бюджетының үтәлешенә нәтижәләре буенча башкарыла.

XIV БҮЛЕК. Жирлек Уставын кабул итү. Гамәлдәге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү

94 статья. Жирлек Уставы проектын эзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары проекты Жирлек Советына Жирлек Советы депутатлары, Башкарма комитет житәкчесе, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан кертелә ала.

2. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын эзерләү өчен Жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты муниципаль берәмлек уставын кабул итү, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы мәсьәләне караганчы 30 көннән дә соңга калмыйча муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы мәсьәләне муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы тарафыннан әлеге Устав проекты, күрсәтелгән муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка житкерү) белән рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш, шулай ук гражданның аның турында фикер алышуда катнашуы күздә тотыла. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәренә рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү), шулай ук жирлек Уставына әлеге Уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл янадан күрсәтү формасында үзгәрешләр кертелгән очракта, гражданның аның фикер алышуында катнашу тәртибен раслау (халыкка житкерү) таләп ителми.

3.1 «Арча шәһәр» муниципаль берәмлеге халкы саны арту яки кимүгә бәйле рәвештә Арча шәһәр Советы депутатлары санын арттыручы яисә киметүче үзгәрешләр күрсәтелгән үзгәрешләр кертү турында муниципаль хокукый актны кабул иткән карар Арча шәһәр Советы вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

4. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары проекты буенча әлеге Уставның 20 статьясы нигезендә аларны карау алдыннан гавами тыңлаулар үткәрелә.

5. Муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт белән район Уставын яңа редакциядә бәян итү рөхсәт ителми. Бу очракта муниципаль берәмлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә элек муниципаль берәмлекнең гамәлдәге Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актлар муниципаль районның яңа Уставы үз көченә кәргән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.

95 статья. Жирлек Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты карау Жирлек Советы регламенты нигезендә кимендә ике укуда гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң әлеге проект төзәтмәләр кертү өчен жирлек Советы депутатларына, әлеге Уставның 72 статьясындагы 1 пунктнда күрсәтелгән хокук ижат инициативасы хокукына ия башка субъектларга жиберелә.

3. Жирлек Уставы, Жирлек Советы карарына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесе тавышы белән кабул ителә.

96 статья. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар

1. Жирлек Уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карар кабул ителгәннән соң, ул Жирлек башлыгы тарафыннан федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә алу өчен федераль башкарма хакимият органының территориаль органнарына жиберелә.

2. Жирлек Уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары дәүләт теркәвенә алынганнан соң рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш һәм алар рәсми басылып чыкканнан соң үз көченә керә.

3. Әлеге Уставка кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр (жирлек уставын федераль законнар белән тәңгәлләштерү очракларыннан, шулай ук жирле үзидарәнен сайлануны

вазыйфаи затларының вәкаләтләрен, вәкаләтләре вақытын, сайланулы вазыйфаи затлар сайлау тәртибен үзгәртү очрақларыннан тыш) кертү турында карар аларны кабул иткән Жирлек Советы вәкаләтләре вақыты узганнан соң үз көченә керә.

4. Жирлек Уставына кертелгән һәм муниципаль берәмлекнең контроль органын төзүне күздә тоткан үзгәрешләр һәм өстәмәләр әлеге статьяның икенче пунктында каралган тәртиптә үз көченә керә.

5. Әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул түбәндәгечә рәсмиләштерелгә мөмкин:

1) Жирлек Советы (халык жыены) рәисе һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан имзаланган карар белән яисә Совет рәисе (гражданнар жыены) вәкаләтләрен башкаручы Жирлек Башлыгы тарафыннан имзаланган карар белән;

2) Жирлек башлыгы имзалаган Жирлек Советы (гражданнар жыены) тарафыннан кабул ителгән аерым норматив хокукый акт белән. Бу очракта әлеге хокукый актта аны кабул итү турында Жирлек Советының (гражданнар жыены) карары реквизитлары бирелә. Жирлек Советының мондый карарына Жирлек Уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы күчмә нигезләмәләрне һәм (яки) нормаларны кертү рөхсәт ителми.

6. Жирлек Уставын яңа редакциядә муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карар белән бәян итү рөхсәт ителми. Бу очракта Жирлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә элек гамәлдә булган Устав һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар муниципаль берәмлекнең яңа уставы үз көченә кертгән көннән көчен югалткан дип таныла.